

Een vierde Uitstapje naar het Walenland

door Dr JAN GRAULS.

In den VI^{en}, VII^{en} en VIII^{en} jaargang van deze *Handelingen* (1) hebben we reeds drie studies gewijd aan J. HAUST's *Dictionnaire liégeois* (Luik, H. Vaillant- Carmanne, 1929).

Dit is thans de vierde bijdrage over hetzelfde onderwerp. Nogmaals zullen we aan de hand van dit woordenboek wijzen op de punten van overeenkomst tusschen het Waalsch en het Nederlandsch, inzonderheid het Zuidnederlandsch.

Ter vergelijking zullen wij voortdurend verwijzen naar de bekende werken van L. W. SCHUERMANS : *Algemeen Vlaamsch Idioticon* ; A. JOOS : *Waasch Idioticon* ; J. F. TUERLINCKX : *Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon* ; D. CLAES : *Bijvoegsel aan de Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon* ; A. RUTTEN : *Bijdrage tot een Haspengouwisch Idioticon* ; DE BO : *Westvlaamsch Idioticon* ; IS. TEIRLINCK : *Zuid-Oostvlaandersch Idioticon* ; CORNELISSEN en VERVLLET : *Idioticon van het Antwerpsch dialect* ; F. A. STOETT : *Nederlandsche spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegden*, 3^e druk, Thieme, Zutphen.

(1) De lezer gelieve in jaargang VIII volgende fouten te verbeteren :

bl. 103, regel 15 van boven : *påki*, lees *påkî* ;

bl. 131, regel 10 van boven : *lu rodjasse gade*, lees *lu rodje gade* ;

bl. 138, regel 16 van boven : en 1850, lees : en 1570-1650.

Hieronder volgen nu onze opmerkingen en beschouwingen bij de woorden en uitdrukkingen die we behandelen.

Abraham (ab- ou âb-) : *l'âbe d'Abraham*, « l'arbre d'Abraham », amas de nuées figurant vaguement un arbre dans la direction du couchant : *l'âbe d'Abraham a lès pîds è l'éwe, i ploûrè*.

Hetzelfde beeld vinden we in het Haspengouwsch. Zie RUTTEN o. c. : *Abrahamsboom*, z. m. Opgehoopte wolken in den vorm van eenen boom, die, zegt men, regen voorspelt.

Zie ook *Rheinisches Wörterbuch*, s. v. *Abraham* :

Abrahambaum, Euskirchen-Derkum m. : eine Wolkenbildung.

Ake, ac', s. m., qqf. f., acte, action : *in-ake di notère ; ine piéce an treûs-akes ; fé si-ake di contricion ; vos-avez fêt la on léd ake* (syn. *ine léde keûre*).

In Vlaamsch-België komt *akt*, m. vaak voor in plaats van Nl. *akte*, vr., zie CONST. H. PEETERS : *Nederlandsche Taalgids* (Antwerpen, 1930), s. v. *akt*.

RUTTEN, o. c., geeft *Akt*, z. m. Akte. *Akt van hoop. Eenen akt passeeren.* — Daad. *Dat is een akt die op niets trekt.*

In het *Wdbk der Nl. Tl.* s. v. *akte* wijst M. DE VRIES er op dat men in het (Nederlandsch) Burgerlijk Wetboek « in sommige artikelen *akte* ook, naar het voorbeeld van » 't Fransch, gebezigd vindt in den zin van *handeling*. » ... Deze beteekenis echter is met ons spraakgebruik in » strijd en allerm minst gepast in een Wetboek, omdat zij » alleen kan strekken om verwarring en misverstand te » veroorzaken. »

IS. TEIRLINCK, o. c., geeft eveneens *Akt*, m. — Daad.,

handeling, Fr. *acte*. ... *Dat es ne leelegen akt. Da' was nen akt die op niet en trok!*

CORNELISSEN en VERVLiet, o. c. : « *Akt*, znw., m. — Akte, » Fr. *acte*. 'Nen akt van berouw verwekken. De notaris » héet den akt opgemaakt. — Fig. Dwaze, onbezonnen » daad. Hij heeft daar weer 'nen akt begaan! »

In het Duitsch beteekent *Akt*, m. ook : handeling, daad ; in het Rijnlandsch gaat de beteekenis nog een stap verder in die richting. *Ak(t)* beteekent er immers : Handlungen, Pläne, Anschläge ; Streiche. Een *Aktenmacher*, m. is « einer, der Streiche liefert ». Zie *Rheinisches Wörterbuch*, s. v. *Akt*.

Akt m. en met de beteekenis van handeling, daad, komt dus vaak voor in de Zuidnederlandsche volkstaal. Of dit een voldoende reden is om het vr. *akte* met die beteekenis te gebruiken, laat ik in het midden.

Sedert eenigen tijd stel ik vast dat de vorm *akt*, m., voortdurend gebruikt wordt in Vlaamsche wijsgeerige werken. Zoo lees ik in de *Grondbeginselen der Metaphysica* door Kan. J. BITTREMIEUX (1930), 2^e druk, bl. 45 onder den titel : *Potentie en akt*... « Wat kan zijn is in *potentie*, » wat reeds is, is in *daad (akt)*... De kandidaat tot een » wetgevend mandaat is volksvertegenwoordiger in *potentie*, de gekozene is volksvertegenwoordiger in *akt*. »

Prof. L. DE RAEYMAEKER zegt in zijn *Grondbeginselen der Algemeene Psychologie*, dl II, bl. 39 : « Dus is al wat » verandert, samengesteld uit een *potentieprincipe* en een » *aktprincipe*, reden van bepaalbaarheid of aanleg, en » reden van bepaaldheid of akt. »

Op bl. 95 van zijn *Ontologie, Algemeene Metaphysica* (De Standaard, Antwerpen-Brussel, 1933) laat Prof. L. DE RAEYMAEKER duidelijk hooren dat het woord *akt* zijn tegenwoordige beteekenis te danken heeft aan de Scholastieken. Hij zegt o. m. : « Dit wordt duidelijk gemaakt door

» de theorie van *potentie en akt* van Aristoteles, lijk de
 » Scholastieken, en vooral Albertus Magnus en Thomas
 » Aquinas ze uitwerkten...

» Potentie en akt krijgen hier een bizondere, technische
 » beteekenis. *Akt* is hetzelfde als volmaaktheid, bepaald-
 » heid. *Potentie* beteekent volmaakbaarheid, bepaalbaar-
 » heid; wat insluit, eerstens, dat het wezen, waarover
 » het gaat, de volmaaktheid, waarvan sprake, niet bezit;
 » tweedens, dat het in staat is deze volmaaktheid te ont-
 » vangen. Zoo b. v., een kind is een geleerde « in potentie »,
 » « in aanleg », voor zooveel het nog niet geleerd is, doch
 » in staat geleerdheid te erlangen; eens in bezit der ge-
 » leerdheid, is het : geleerde « in akt »... »

Voor zoover ik heb kunnen nagaan is het gebruik van *akt* in de hierbovenbedoelde beteekenis onbekend in Noord-Nederland.

Hier hebben we dus te doen met een nieuw gebruik van *akt*. Is dit te wijten aan Latijnsch-Franschen invloed? Een gallicisme dus. Of is het gebeurd onder invloed van het Zuidnederlandsch *akt* zooals dit gebruikt wordt in de dialecten?

Apotikére, au fig. : *on drole d'apotikére* (syn. *apôte*).

In Vlaamsch-België kent men niet in alle doch in verschillende dialecten de zegswijze : *een vieze apotheker*. Zoo b. v. zegt RUTTEN, o. c. : *Een vieze apotheker*, drollige vent; JOOS, o. c. : *Aptheker*, z. nw., m. Schimpnaam, iemand die vies of tegenstrevend is; IS. TEIRLINCK, o. c. : *Apothekere*, m. — Kwant (met een der bn. *raal*, *ordeg* (aardig), *vies*). *Pier es ne viezen apothekere*.

M. DE VRIES vermeldt in het *Wdk der Nl. Tl.*, s. v. *apotheker* de zegswijze : *Een lastige apotheker*, een lastig sinjeur, welke in *Abraham Blankaart* voorkomt. DE VRIES verklaart deze uitdrukking als volgt : « denkelijk in schert-

» sende toespeling op het lastige bezoek van den apothekeer bij den zieke, dien hij komt klisteeën ».

Doordat Is. TEIRLINCK, o. c., eveneens verwezen heeft naar het door DE VRIES aangehaalde « *Een lastige apothekeer*, een lastig sinjeur » verklaart STOETT, o. c., n^r 91 het Zuid-Oostvlaandersch *ne viezen apothekere* door « een lastig sinjeur ». Dat is verkeerd. *Een vieze apotheker* beteekent in het Zuidnederlandsch : een zonderling man of een grappig man. Zoo 'n zonderling man kan natuurlijk ook een lastig man zijn.

Ik wijs er op dat die *vieze apotheker* specifiek Zuidnederlandsch is evenals *on drole d'apotikère* niet Fransch maar Waalsch is.

Bada, n. pr. : *Marèye Bada*, personnage du *Voyèdje di Tchôfontinne*, pièce célèbre de 1757 ; — en parlant d'une virago, d'une fille garçonnière, étourdie, évaporée : *ine Marèye Bada*, *ine vrèye Bada*, *ine sote Bada* ; — s. m., même en parlant d'une fille : *on sot* (ou *savadje*) *Bada* ; *qué sot Bada qui ç' bâcèle la !* — Voy. *bada*, *barada*, *dada*.

Vergelijk RUTTEN, o. c. : *Badal*, z. v. (ook op mannen toegepast), Langtong. *Wat een badal is die Mie, die Sus*.

Alhoewel TUERLINCKX noch CLAES het woord vermelden voor het Hagelandsch, schrijft SCHUERMANS, o. c. : « *Badal* » of *Babal*, m. en v. iemand die snapachtig is, bijzonder » op vrouwliên toepasselijk : *Sus, ge zijt eene oprechte badal*, » *van zoo iets voort te vertellen*. *Badal* is eene samentrekking » van *babbelt het al* (Hageland). »

Deze etymologie staat natuurlijk op hetzelfde peil als verschillende andere door SCHUERMANS met zooveel fantasie gegeven verklaringen.

banse, f., 1. manne d'osier tressé, en forme de cône tronqué renversé ;...

bansté, m., panier d'osier tressé, muni d'une anse...
 [Diminutif de *banse*, ancien wallon *banste*, qui provient d'un type francique **bansta* (corbeille). Le fr. *banse* est emprunté du wallon...]

RUTTEN, o. c., vermeldt : « *Baast*, z. v. Teenen mand,
 » Fr. mande, banne. — *Eene baast aardappels*. Sam. :
 » *kleerbaast, sluitbaast*. »

Verder op *koe* vermeldt hij *koebaasken* (kalverkorf).

CLAES, o. c., geeft : « *Baast*, z. v. Wisschen mand. —
 » Sam. : *kleerbaast, sluitbaast*. R. — *Baastenmaker* —
 » Een *naaibääsken* is eene *naaimand* ; een *muilbääsken* is
 » een korfje, dat men de koeien voor de muil bindt, als
 » men ze door velden of weiden drijven moet, om ze te
 » beletten te grazen ; — ook de melkkalveren om ze te
 » beletten iets anders te eten dan melk. — R. *Koebaasken*. »

Prof. HAUST geeft talrijke Waalsche voorbeelden waarvan verschillende overeenstemmen met de door RUTTEN en CLAES aangehaalde Vlaamsche voorbeelden, zoo o. m. : *banse às draps*, manne d'osier écorcé, servant aux lessiveuses ; *ine banse di crompîres* ; *bans'li*, vannier ; *on bansté a covièke*, panier d'osier tressé, à couvercle, à une ou deux anses.

Zie ook SCHUERMAN, o. c., s. v. : *baast* en *Bijvoegsel*, s. v. : *Baanst*.

DE BO, o. c. vermeldt : « *Baanst, banst, benst*, m., mv.
 » *baansten, bansten, bensten*, vklw. *baanstje, banstje, benstje*.
 » Groote of kleene ronde korf uit stroo of biezen gevlochten.
 » Men vlecht bansten gelijk men de biekorven vlecht. De
 » tabak bewaart goed in eenen banst van haveren stroo...
 » — Het vklw. *banstje, benstje*, bet. in 't bijzonder :
 » Een klein schaalvormig korfken van biezen, wissel of
 » stroo gevlochten. Eenige lieden leggen hun geld in een
 » *banstje*... »

» *Graanbaanst, -banst, -benst*, m. Groote kuipvormige

» korf van stroo gevlochten, om er graan in te bewaren. »

Het *Wdk der Nl. Tl* vermeldt geen enkel van de hierbovengenoemde vormen van het woord, hoewel dit laatste nog zeer gebruikelijk is zoowel in het Oosten als in het Westen van Zuid-Nederland.

Het *Mnl. Wdk* geeft *banste* met de beteekenis van Ronde korf, mand van stroo of biesen en verwijst naar DE BO.

MARIUS VALKHOFF, *Les mots français d'origine néerlandaise*, Amersfoort, 1931, bl. 53, behandelt tamelijk uitvoerig de etymologie van Fr. *banse*. Ook deze schrijver meent ten onrechte dat het woord nog enkel in het Westvlaamsch bestaat.

In Zuid-Limburg luidt het enkelvoud *baas* en het mv. *baaste*.

Hoe nu het verband verklaren tusschen Haspengouwsch-Hagelandsch *baast* en mnl. *banste*, Wvl. *baanst*, *banst*, *benst* en oud-Waalsch *banste* en Waalsch *banse*. Mijns inziens moet men hier denken aan Limburgschen invloed om het verdwijnen der *n* en het rekken der *a* uit te leggen. Zoo b. v. luiden in het Hasseltsch *da:sə* = dansen, *da:s* = dans, *ga:s* = gans, *ha:s* = handschoen. Zie L. GROOTAERS en J. GRAULS : *Klankleer van het Hasseltsch Dialect* (Leuven, 1930), bl. 36 en 99 en L. GROOTAERS : *Het Dialect van Tongeren* (Lier, 1910), bl. 27, 109.

Barabas' : *èsse kinohou come Barabas' al Passion*, être décrié comme mauvaise monnaie.

RUTTEN, o. c. : « *Barrabas* (te St.-Truiden). — *Barrabas* » tegen iem. roepen, veel kwaad van hem zeggen, hem » valsch beschuldigen. »

De beteekenis in het Haspengouwsch is niet heelemaal dezelfde als in het Luiker Waalsch, doch ze komt er toch dicht bij.

bardahe (ou qqf. *bardafe*), s. f., gaule, longue perche flexible, servant à abattre des fruits : *flakî d'vins on djèyi avou 'ne bardahe*, gauler un noyer ;

RUTTEN, o. c. : « *Bredeng, Bardats, Bardage*, z. v. Priegel- » stok. *Hij pakte daar eene goede bardage*, en gaf hem er » eenigen, die hij nog lang zal gevoelen. — Ook bij T. — » De Walen van Neerheilisseem zeggen ook *une bardatche*. »

TUERLINCKX, o. c., vermeldt alleen *Bredeng* met dezelfde beteekenis als in het Haspengouwsch.

baron, 3. *djène baron*, jonquille. D'après FORIR, *baron* = narcisse (*blanc baron*, *djène baron*, *dobe baron*), et *bleû baron* = bluet.

RUTTEN, o. c. : « *Baronnen*. Zoo heet men te Oudgaarden de korenbloemen, die te Godsenhoven *vrijzen* heeten. »

« *Vrijs*, z. v. Bolderd, bolderik, koornroos. — Te Oudg. : « *Baronnen* ».

E. PAQUE, *De Vlaamsche Volksnamen der Planten*, Namen, 1896, bl. 35 : *Baronnen*, m. mv. — Te Meldert. — Gemeene Bolderik ; fluweelachtige violetkleurige korenbloem. *Agrostemma Githago* L. (= *Lychnis Githago* Lmk) ; fr. *Agrostemme Nielle* ; vulg. *Nielle des blés*.

bate, s. f., — 3. andain : *soyi a bates*, faucher en andains ; étendue (d'herbes, de céréales) fauchée d'un seul coup de faux ; [Subst. verbal de *bate*, comme le fr. *batte* vient du v. *battre*.]

RUTTEN, o. c. : « *Bad*, z. v. In rij liggende graan. *Een* » *breed*, een *smal bad*. — Bij SCHUERMANS is *bad* recht- » staande graan dat op het afgemaaide volgt. — Een w. » dus met tegenstrijdige bet. — Bij VAN DALE *zwad*. »

bèguène, 1. béguine, religieuse, nonnette.

orèye di bèguène, tranche de pomme privée de son endocarpe et séchée au four ;

TUERLINCKX, o. c. : *Beggijnoor*, z. v. Stuk appel of peer, van de schil en het kernhuis ontdaan en vervolgens gedroogd.

RUTTEN, o. c., verwijst onder *begijnoor* naar TUERLINCKX; op het woord *muisoor*, z. v., schrijft hij : « Gevierdeelde » appel, dien men van zijn kernhuis beroofd en gedroogd » heeft. *Muisooren dienen om vlaaien te maken* (Godsen- » hoven). — Te Brussel en ook te Diest : *Beggijnooren*. » Of dit laatste juist is heb ik tot nog toe niet kunnen nagaan.

bôman' (Hognoul), gérant de ferme : les gros fermiers, qui exploitent plusieurs fermes, confient la direction de certaines d'entre elles à un *bôman'*. [Néerl. *bouwman*.]

Dat het W. *bôman'* afgeleid is van het Nl. *bouwman* spreekt natuurlijk vanzelf. In het Nl. beteekent bouwman echter : landbouwer, landman en is zoo goed als verdwenen uit de gewone Nederlandsche taal.

Voor het Haspengouwsch geeft RUTTEN, o. c. : *Bouwman*, z. m. Meesterknecht in eene boerderij.

Dat nadert al dicht bij het Waalsche *bôman'*. De juiste overeenstemming vinden wij echter in het Hagelandsch. TUERLINCKX, o. c., vermeldt inderdaad : « *Bouwman*, z. m. » Iemand, die eene boerderij voor rekening des eigenaars » bestiert. Men zegt ook *pachter*, welk woord in die betee- » kenis minder juist is. »

De Walen zullen dus hun woord wel ontleend hebben aan de Hagelanders. Wat Walen en Hagelanders onder bouwman verstaan noemt men in West-Vlaanderen een kastelein en in Noord-Nederland : zetboer of bedrijfsboer ; zie dienaangaande *Wdk der Nl. Tl.* s. v. *bouwman*.

In het Rijnlandsch vinden wij ongeveer hetzelfde begrip, immers in het Niederbergisch (Mülheim am Rhein, Solingen en Wipperfürth) beteekent *Baumann* : Pflüger im Tagelohn ; der ein Pferd besitzender Bauer, wenn er den kleinen

Köttern im Tagelohn ihr Feld bearbeitet. Zie *Rheinisches Wörterbuch*, s. v. *Bau*.

bon, bone, bon, bonne ;

fé s' bon djoû (F), faire ses pâques, communier.

RUTTEN, o. c., s. v. *dag*, z. m. Fig. : *Zijnen goeden dag houden*, te communie gaan. Zie ook L. GROOTAERS : *Quelques emprunts entre patois flamands et wallons* (*Leuvensche Bijdragen*, XVI [1924], 1-2, n^r 41)

boulèt, boulet ; fig., gros enfant : *èle s'a-st-acoûkî d'on gros boulèt*.

In het Brusselsch Vlaamsch en Fransch noemt men een kort, dik kind : 'n bolleke vet.

1. *brake, braque*, s. m. *braque* (chien) ; fig., étourdi, -ie : *c'è-st-on brake* ; *il è-st-on pô brake* ; *quéne brake qui cisse bâcèle la* !

2. *brake* (Esneux) : *èsse al brake*, fig. être en chasse, courir la pretontaine.

braker (Esneux), syn. de *èsse al brake*.

brakener, brak'ner, v. intr., 2. courir la pretontaine, vagabonder.

In het *Wdk der Nl. Tl*, s. v. *brak* worden de verschillende beteekenissen van dezen term opgesomd : 1° jachthond, 2° zwierbol, pierewaaier, straatjongen, déugniet, enz.

De beteekenis, die het Waalsch dichtst benadert, vindt men evenwel bij RUTTEN, o. c. : « *brag*, z. v. Meisje of » vrouw die veel van rondloopen houdt. Mie is een felle » *brag*. Fr. Une courantine.

» *Braggen*, onz. zw. ww. De *brag* spelen. *Zijne dochter* » *bragt wat te veel*. — Ook te Diest. — In Kl.-Br. *Brakken*, » *Brekken*, veel rondloopen. »

Is. TEIRLINCK, o. c., vermeldt eveneens : *Brakke*, vr.

(niet m.) — Ook van vrouwen : slets, slechte vrouw. *Sieska es 'm brakke, en ze za(l) brakke sterven.*

Brakken, ww. ... van vrouwen. Zich slecht gedragen. In het Hasseltsch noemt men **stru:dbrok**, straatbrak, een meisje dat mangesek is en veel rondloopt.

brode (F ; Glons), f., chienne en chaleur ; femme éhontée : *dj'a tos lès guignons, dj'a sûr'mint stu d'pihî d'une rodje brode* (Glons) ; — (Trembleur) t. bas pour désigner une fille : *èt voste éfant, qu'est-ce qui c'est? C'è-st-eune brode* ; — (Liers) *aler al brode*, se dit d'un chien ou d'un homme ; — à Liège-Cointe, on ne connaît que l'expr. *va-s'a brode*, *va-t'en au diable !* [Anc. fr. *brode*, 1. derrière ; 2. t. de mépris. Voy. *brodale*, *brodi*].

RUTTEN, o. c., vermeldt : « *Brod*, z. v. Misslag. *Dat » proces zal een felle brod zijn.* — *Pudenda muliebria.* — « *Vuil, onzedig wijf.* »

TUERLINCKX, o. c. : « *Brod*, z. v. Misslag ; Fr. *bévue.* » *In lilleke brod uitzette*, eenen ergen misslag begaan. — « *Menschelijk schaamdeel.* »

Het *Wdk der Nl. Tl.*, s. v. : *brod* geeft als verschillende beteekenissen van het woord : verwarde zaak, warboel, mislukte onderneming, knoei, misslag.

KILIAAN vermeldt *brodde* als adjectief : foedus, indecorus, turpis en als substantief : sordes, turpitude.

Voor de verklaring van de W. uitdrukking *va-s'a brode*, *va-t'en au diable !* vergelijke men de gelijkbeteekenende Hasseltsche uitdrukking : *lu.pnu. de ko.nt*, loop naar de kont ! Zoo is de beteekenis van oudfr. *brode*, derrière, ook duidelijk in het Waalsch.

brôdion, -*djon*, m., 1. bousillage, ouvrage informe ; gri-bouillis : *rik'mincîz vosse lête, c'è-st-on vréy brôdion* ; — 2. bousilleur. Een Waalsch synoniem is *caribrôdion*, *cari-bôdion*, -*djon* (Verviers).

Prof. HAUST brengt *brôdion* in verband met W. *brôdi*, v. tr. bousiller, gâcher (un ouvrage).

In het Nederlandsch hebben wij echter *brodium*, znw. onz.; Mlat. *brodium*, gelatiniseerd uit een ohd. *brod*.

Het *Wdk der Nl. Tl.* brengt het woord in verband met *brouwen* en definieert het als volgt: « Eig.: het nat waarin » vleesch (of ook groenten enz.) gekookt is, en dat daar » mede opgedischt wordt; vleeschsoep, soep, slobberkost. » Bij uitbreiding: gerecht uit allerlei bestanddeelen sa- » mengesteld. »

In het Haspengouwsch hebben wij bovendien: « *Bro-* » *dium*, z. m., voorkomende in: 't *Is daar een felle brodium*, » verwarring. *Alles is daar in brodium*, in de war. »

Ik meen dat er een duidelijk verband bestaat tusschen Mlat. *brodium*; Haspeng. *brodium* en Waalsch *brôdion*.

chicanêdje, m. -erêye, f., chicane, -erie: *èle li fêt totes lès chican'rêyes possibles*.

RUTTEN, o. c.: *Chicanage*, z. v. Haarklooverij. *Ik ben die chicanage moe*.

cori, 1. courir, 2. couler.

Al kan het Fr. *courir* ook wel de beteekenis van *vloeien* hebben, toch meen ik dat dit niet het geval is in volgende Waalsche voorbeelden. Het Nl. *loopen* beteekent daarentegen heel vaak *vloeien*.

li bîre èst corowe foû dè toné; Nl. het bier is uit de ton geloopt;

dj'a-st-on freû, mi narène qui coûrt; Nl. ik heb een kou, mijn neus loopt;

li souweûr mi corève al dilongue dès rins; Nl. het zweet liep langs mijn rug;

lès lâmes li corût foû dès-oûy; Nl. de tranen liepen uit zijn oogen;

on toné, on sèyé, ine plâye qui coürt ; Nl. een ton, een emmer, een wonde die loopt.

coucou, m. — 4. esp. de petit trèfle blanc ;

RUTTEN, o. c. : *Coucou*, z. m. Wilde klaver. *Gaan uwe koeien al op den coucou?* (Godsenhoven).

SCHUERMANS, o. c. : *Coucou*, m. soort van klaver of van steenklavers met witte bloemkens.

E. PAQUE, o. c., bl. 205 : « *Koekoe*, m. — 1° Te Atten-
» rode, Herent, Mariakerke (West-Vl.). — *Trifolium pro-*
» *cumbens* L. ; fr. *Trèfle couché* ; vl. *Liggende klaver*.

» 2° Te Bierbeek, Huldenberg, Neer-Yssche. — *Trifo-*
» *lium repens* L. ; fr. *Trèfle rampant* ; vulg. *Trèfle blanc* ;
» vl. *Kruipende of Witte klaver*. — De Walen zeggen ook
» *coucou*.

» *Koekoekklaver*, m. — Te Vollezeele. — Id. als *Koekoe* 2°.

» *Koekoeksklaver*, m. — Te Messelbroeck. — Id. als
» *koekoe* 2°. — Deze planten gelijken een weinig aan de
» *Klaver welke de Walen coucou* noemen ».

coûté, couteau ; *coûté d'éwe*, iris aquatique ; *coûté d' djâr-*
din, iris de jardin ; *coûté d'mér* (F), iris germanique.

De gewone tuinlisschen noemen de oude menschen in Etterbeek ook *sna:mese*, snijmessen.

Dâvid, David ; — s. m., t. de bat., bossoir.

Prof. HAUST verwijst naar geen andere taal waarin dit woord eveneens voorkomt als scheepsterm.

In het Nl. hebben we *david* of *davit* met dezelfde betee-
kenis als in het Waalsch en dat volgens FRANCK-VAN
WIJK en *Wdk der Nl. Tl.* ontleend is aan het gelijkbete-
kenend Eng. *davit*, welk woord eveneens is doorgedrongen
in de Skandinavische talen. In het Duitsch evenals in het
Nederlandsch gebruikt men het woord meestal in het mv.
davits.

fé, faire.

In deze *Handelingen* (VII [1933], bl. 274) hebben we reeds een paar voorbeelden aangehaald van overeenstemming tusschen W. *fé* en Nl. *doen*.

Hier mogen er nog enkele volgen :

on dit qu'i fét (pactise) avou l'diâle ;

RUTTEN, o. c., *Doen* : *Met iem. doen*, zijne partij kiezen, winst en verlies met hem deelen. *S doet met den pastoor. De koopman B doet met N. Als wij kaarten, doen wij voor de helft.*

i fét bon, mava, mæssé, etc., il fait bon, mauvais, crotté ;

In het Haspengouwsch wordt *doen* op dezelfde wijze gebruikt. Zie RUTTEN, o. c. : « *Heet doen, koud doen, koud, » heet zijn. Het doet vandaag koud* (Godsenhoven). — *Dun » doen, niet vet doen. Het doet heden dun bij B, er is armoede. »*

il èst fét ! il est temps, c'est fini ! (t. du jeu de cache-cache).

« Te Zegelsem roepen de verborgenen (bij het verstop- » pertje-spelen) met veranderde stem : « 't es gedaan ! » » Alsdan mag de zoeker beginnen te zoeken, doch niet » eerder. » A. DE COCK en Is. TEIRLINCK : *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland*, Gent, 1902, 1e dl, bl. 142.

Onder het woord *gros* vermeldt Prof. HAUST : *i fét l'gros*, 1. il achète et vend en gros ; 2. il fait l'homme important.

Wij hebben er ons reeds mede beziggehouden in de *Handelingen* (VII [1933], bl. 281).

RUTTEN, o. c., vermeldt onder *maken* : « In het Hasp. » hoort men dagelijks... : *Den dikke maken, den doove » maken, den kreupele maken, den onnoozele maken, enz. »*

hatche, f. flambeau (de processie ou d'enterrement), se dit à Odeur.

In de *Handelingen* (VII, bl. 284) hebben we dit woord

uitvoerig besproken evenals de afleidingen *hetsel* of *heetsel* en *hetselke*.

Uit verdere onderzoekingen is thans gebleken dat de door KILIAAN opgegeven term *heytsē*, vetus j. *tortse* wel wat meer verspreid is dan door Prof. HAUST is vermeld.

Evenals te Odeur gebruikt men thans nog het woord te Glons en te Villers-l'Évêque. Doch ook te Brussel is het woord blijven voortleven. KILIAAN vermeldde reeds : *hetse*, bruxel. j. flambeel, fax. Thans nog noemen de oude Brus-selaars een toorts : *aſə*, *hetse*.

Het jongere geslacht kent echter het woord niet meer.

Uit het door PAUL HERMANT ingestelde onderzoek blijkt evenwel dat de term *aſə*, *hetse*, eveneens gebruikelijk is in het tegenwoordig Brusselsch Bargoensch, doch met de beteekenis van *sigaar*. Een slecht brandende sigaar wordt trouwens in de Zuidnederlandsche volkstaal ook wel eens fakkel genoemd. Zie PAUL HERMANT : *Glossaire d'argot bruxellois* (Burgonsch), in *Le Folklore Brabançon*, 13e année, n° 73-74, bl. 54. P. HERMANT schrijft het woord *ache*, omdat hij zijn spelling volledig wil aanpassen bij de Fransche.

Terloops zij er nog op gewezen dat JAN LOUYS D'ARSY : *Het Groote Woorden-boeck, vervattende den Schat der Nederlantsche Tale / met een Fransche uyt-legginghe* (Utrecht, 1643) vermeldt : *Hetse*, *Fackel* Flambeau, m. *Heytse*, Flambeau, m.

lodjeû, ouvrier en pension dans une famille ;

lodjis', logis ; *prinde a lodjis'*, diner a *lodjis'*, loger, héberger ; *èsse à lodjis'*, être hébergé ; *lès-ovris d'al campagne sont sovint à lodjis'* (quand ils vont travailler au dehors) ;

Het Waalsch wijkt hier nogal af van het Fransche *logis* doch komt daarentegen zeer dicht bij het vooral Zuid-

nederlandsche *logist*, welk woord men in Noord-Nederland *logies* schrijft.

In het Nl. hebben we : *logies* (nachtverblijf) zoeken, bestellen, vinden, krijgen, geven, enz. In het Zuidnederlandsch heeft *logist* de beteekenis van : hotel, logement of particulier huis waar iemand is gehuisvest (dus eet en verblijft). Het Zuidnl. *logistgast* stemt overeen met W. *lodjeû*, *logisthouder* met W. *li mèsse dè lodjis'*. Verder hebben we nog in het Zuidnl. *logisthuis*. Zie dienaangaande RUTTEN, o. c., s. v. : *logist*, CONST.-H. PEETERS, o. c., s. v. *logist*, CORNELISSEN EN VERVLIET, o. c., die de uitdrukking : « Ieverans op *logist* gaan » vermelden.

Het *Wdk der Nl. Tl.* geeft een zeer onvolledige behandeling van *logies*. De Zuidnl. beteekenis van *logist* is heelemaal verwaarloosd. Men vindt er geen woord over : *logistgast*, *logisthouder*, *logisthuis*, noch over het bij DE BO, o. c. vermelde *droog logist*, een huis waar landloopers en andere zwervende lieden voor eenige centiemen op stoelen of banken mogen slapen.

loyî, *lier* (latin *ligare*).

vos lôyerez çoula a vosse djambe, vous perdrez votre dû, on ne vous paiera pas.

Op het woord *djambe*, *jambe* had Prof. HAUST reeds vermeld : *loyî a s'djambe*, passer (qch.) au compte des profits et pertes. Dezen laatsten vorm samen met de verklaring vinden we eveneens bij J. DEJARDIN-J. DEFRECHEUX : *Dictionnaire des spots ou proverbes uallons* (Liège, 1891) waar onder n^r 1527 nog als varianten worden opgegeven voor Geldenaken : *Oyeu ça à s'jambe*, en voor Bergen : *avoir ça à s'cu*. — Perdre au jeu. *Avoir ça à s'guette*. — Etre attrapé, dupé.

In het Brusselsch Fransch zegt men van iemand die met iets geschoren zit : *il l'a à sa jambe*, *il l'a à ses bottes*,

il l'a à ses guêtres, il l'a attrapé à ses guêtres. Evenals in het Brusselsch Vlaamsch gebruikt men daar nog drastischer woorden voor.

Het begrip : met iets geschoren zitten, bekocht zijn, wordt in het Zuidnederlandsch uitgedrukt door : iets aan zijn been hebben, iets aan zijn broek hebben.

Het begrip : iemand iets aansmeren, iem. een last veroorzaken, wordt weergegeven door : iemand iets aan zijn been lappen, iem. iets aan zijn broek lappen, iem. iets aan zijn broek zetten.

Te Outgaarden (Brabant) zegt men ook : iemand iets aan zijn been spelen.

RUTTEN, o. c. zegt : *Iets aan zijn been, (aan zijn broek) hebben, zijn geld niet kunnen krijgen. Gij zult die 5 fr. aan uw been hebben.*

Op het w. *broek* vermeldt dezelfde schrijver : *Iem. iets aan zijn broek lappen, hem benadeelen. Hij heeft mij daar 20 fr. aan mijne broek gelapt.*

DE BO, o. c. : *iets aan zijn been hebben*, met iets bezwaard zijn dat men zich meer of min vrijwillig aangetrokken heeft. Ik ra u daar van af te zien, want het zal mislukken, en dan hebt het gij aan uw been.

De hierboven besproken zegswijzen zijn thans zoo goed als algemeen verspreid zoowel in Waalsch- als in Vlaamsch-België.

Is dit vroeger ook het geval geweest? Noch het *Wdk der Nl. Tl.* noch het *Mnl. Wdk* geven ons eenig licht op dat gebied.

Alleen DE BO, o. c., s. v. : *been*, brengt ons een voorbeeld uit 1554 : « De natuere van een pandt es, dat alle de pe- » perikelen de welcke daer up souden mueghen loopen, » den schuldenaren *an zijn been moet cnoopen*, ende niet » te min de schuldt betalen. » (De Spiegel der thien geboden, huuthgeleijt bij B. Cornelis Van Dordrecht, predi-

cant int convent vanden minnebroeders binnen der stede van Brugghe. Gheprent te Brugghe 1554).

Een tweede voorbeeld vond ik in de *Ordonnantie ende Jaerkuere der gemeynten ende vryheyt Curinghen* op bl. 338 van : *Coutumes du Comté de Looz et de la Seigneurie de Saint-Trond* par LOUIS CRAHAY, Bruxelles, 1897, tome troisième.

Deze *ordonnantie* is overgenomen uit een te Hasselt op het Rijksarchief berustend register dat opklimt tot de tweede helft der XVIe eeuw.

Het door ons bedoeld uittreksel gaat over personen die aangerand worden... « soe sal den verweerder dye gansch » onnosel bevonden wordt in dyer saecke geabsolveert, » loss ende vry gewesen worden ende der oploper (Nl. : » de aanrander) salt al moeten betalen en syn smerte aen » syn been knooen. »

De moderne Fransche vertaling van dezen tekst luidt : « et l'assaillant devra tout payer et se lier sa peine à la » jambe (aura sa peine pour son compte) ».

In de XVIe eeuw luidde dus de uitdrukking in West-Vlaanderen en in Limburg : *aen syn been knooen*, hetgeen letterlijk overeenstemt met het hedendaagsche Waalsch : *loyî a s'djambe*.

måle, adj. (fém. de *må* 2, et de *måva*), 1. male, mauvaise, méchante.

ine måle pāye, débiteur insolvable : *Crédit èst mwért*, *Måle-pāye l'a touwé* ;

RUTTEN, o. c. : *Malpaai*, z. v. Slecht betaalder. *Crediet*, z. o. Spreekwoord : Crediet is dood.

mastoc, -oke, adj., lourd, -e ; — s. f., *ine mastoke* (t. nam. : rare en liég.), un sou. [Du fr. pop. *mastoc*.]

TUERLINCKX, o. c., en RUTTEN, o. c. : *Mastok*, z. m. Vijfcentiemenstuk.

mimbe, membre (du corps, etc.);

mimbe di tchinne, maillon de chaîne; *fàs mimbe di tchinne*, maillon entr'ouvert qui sert à réparer une chaîne rompue;

De schakel van een ketting heet in een groot deel van Vlaamsch-België eveneens lid. Zie RUTTEN en TIERLINCKX, o. c. : « *Lid* (lee, v., let, o.) z. Schakel eener keten. — *Loeëze* » *lee*, *loeës let*, loos lid, schakel die niet rond toe is maar » waarvan twee einden los op elkander liggen. Dient om » eene gebroken keten aaneen te maken. »

CORNELISSEN en VERVLIET, o. c. : « *Lit*, in 't Z. der » *Kempen Let*, znw., o., mrv. *litten*, *letten*. — ... Schakel » eener ketting, Fr. *chaînon*. Daar zijn twee litten uit die » ketting. *E loos lit*, eene schakel die niet aaneengesoldeerd » is. »

moûner, moudre du blé, être meunier.

moûnéye, f., provision de farine (pour la cuisson d'une semaine) : *aler qvèri s'moûnéye amon l'moûni*.

TIERLINCKX, o. c. : *Malaai*, z. v. Hoeveelheid graan om in eens te bakken. *De malouë nouë de meule doen*. Zie ook RUTTEN, o. c. en CLAES, o. c. : *Malaaizak*, z. m. Zak, waarin de *malaai* naar den molen gebracht wordt.

stok, m., estoc, tronc, souche, cep (de vigne), tige (d'au-bépine); fig., *vî stok*, t. d'amitié, vieux brave.

E. VERWIJS en J. VERDAM : *Mnl Wdk*, s. v. *Stoc*, 19: Eveneens in de XVIe eeuw vindt men *stoc* toegepast op een mensch, in de bet. *oud mensch*. Als voorbeeld wordt opgegeven : Den goeden alden stock.

aler a stok, se heurter contre un objet, être empêché de continuer;

èsse a stok, être arrêté par un obstacle, être à quia;

RUTTEN, o. c., s. v. *A stoc* : *A stoc* wordt te Godsenhoven

veel gebruikt voor *a quia*. *Iem. a stoc zetten*. *P. was seffens a stoc*.

stut' (arch.), m., bail, terme : *il a pris on nové stut'* (D), *il a fait un nouveau bail de vie, il est bien guéri* ; *i n'î frè mdy on long stut'* (Odeur, Bergilers), *il n'y fera pas un long terme* ; *dès tères a stut'* (ib.), *terres louées*. [Anc. liég. « *a stuit* ou en location simple » (1374 : GOBERT, 111², 123). Comp. le flam. *toust* dans SCHUERMANS.]

Prof. HAUST verwijst hier terecht naar *Nl. toust*. Daar deze term nog springlevend is in Belgisch- en Nederlandsch-Limburg en somtijds aanleiding geeft tot verkeerde verklaring, willen wij er hier even bij stilstaan. Het is tevens een nieuw voorbeeld van een oud woord dat én in Limburg én in Luik is bewaard gebleven.

C. BREULS (*Vademecum handelend over Maastrichtsch Dialect*, Maastricht, 1914) vermeldt : *Tous*, m. z. n. huurceel, huurcontract. BREULS meent dat de term een « typisch-Maastrichtsch » woord is.

TH. DORREN (*Woordenlijst uit het Valkenburgsch Plat*, 1918) geeft : *Tous* of *toust*, m. zn. pacht, huur, huurcontract.

In het Hasseltsch luidt het *tus* en beteekent het eveneens huurcontract ; zie dienaangaande L. GROOTAERS en J. GRAULS, o. c., n° 147. Zooals we daar zegden is de *u* van dit woord de verlenging van *u* vóór vroegere nasaal + cons.

In het *Mnl. Wdk* lezen we : « *Tonst*, znw. vr. en m. Mhd. » *zunft*, *zumft*, *zumpft* ; hd. *zunft* ; ohd. *zunft*, *zumft*. Van » den stam van temen. De oudste bet. is « gepastheid, » betamelijkheid, billijkheid », daaruit heeft het woord » ontwikkeld de bet. « genootschap, een gezelschap met » bepaalde regels en voorschriften ». In het *Mnl.* heeft het » woord de bepaalde bet. ontwikkeld van *overeenkomst*. »

Het ww. *tonsten* (tensen) beteekende : overeenkomen, een verdrag of contract teekenen. KILIAAN geeft : *tonsten tonssen* vetus *pacisci* ; *vertonsen*, *vertonsten*, *locare*, *elocare arrha data*. *Ghetons*, *ghetonst*, vet. *Pactum*. Dit woord luidt *getoust* in de *Limburgsche Sermoenen*.

Op *Getonst* zegt VERDAM : « Over de afstamming van het » woord, dat in het ndl. uitgestorven is, van temen, hd. » *ziemen*, zie KLUGE op *zunft*. » Het was VERDAM dus niet bekend dat het woord *toust* nog algemeen gebruikelijk is in Limburg. VERDAM vergist zich trouwens ook waar hij schrijft : *toust* (l. *tonst*?) en waar hij *toustinge*, synoniem van *toust*, spelt als *tonstinge*.

Op dit woord zegt hij : « Misschien moet men naast » *tonst* een vorm *toest* (*toust*) aannemen ; alsdan behoeft » *toustinge* niet veranderd te worden. »

Twee van de drie door VERDAM aangehaalde voorbeelden komen uit Limburg en daar zegt men thans nog *toust*, zooals men te Hasselt ook zegt *uis*, ons (voornw.). Zie L. GROOTAERS en J. GRAULS, o. c., n^r 147.

De Luiksche vorm *stut*' is naar alle waarschijnlijkheid ontstaan uit het Limburgsche *toust*.

Om het algemeen gebruik van *toust* in Limburgsche teksten nader te bepalen, willen wij hier eenige voorbeelden aanhalen.

In de waarschijnlijk tusschen 1580 en 1610 door BERNARD VUSKENS opgestelde en in 1717 door LAURENT ROBYNS gepubliceerde *Loensche Lantrechten die men useert tot Vliermael* lezen we onder n^r 86 : « Ende hadde der » winne in syns meesters goet geseten xij jaren lanck, » sonder dat die ander noyt yet geseyt en hadde, der » winne en soude geen rekeninge hoeven te doen, maer » der meester soude moeten content syn, aengesien dat » hy den ganschen *toust* content geweest waer. » Zie

LOUIS CRAHAY : *Coutumes du Comté de Looz*, etc. (Bruxelles, 1871), tome premier, XXXVII en bl. 84.

Op 29 Mei 1657 beslisten de schepenen van Vliermael :
 » dat die proprietarissen, naer doot van tochtener, moe-
 » ten continueren den pachter in synen taust van ses
 » jaeren, waer van dry jaeren waeren geexpireert, voir
 » die doot van den tochtener, omdat hem den taust
 » dry maenden voir den halven tydt niet en was opgeseydt
 » geweest,... » Zie *ibid.*, bl. 336.

In een Statuut van 8 April 1656 van Sint-Truiden, door J.-A.-J. DE WEZEREN in 1755 gepubliceerd, lezen wij verschillende vormen : « 1. Soo wanneer een wenninghe » wordt aengenomen in getausten van sess oft negen » jaren...

» 2. Ten ware dat den wenne de conditie van den taust » niet en waer naervolgende...

» 3. Als die getausten sal vuytgaen int leste jaer... ;
 » ten waer dat metter getausten geconditionneert waere » dat...

» 8. ... soo lange zyn getauste duert.

» 15. ... als in getauste van ses jaeren.

» 18. ... soe saude hy zyn getauste wederom in hebben...

» 30. ... op pene van vervallen van synen getausten...

Zie L. CRAHAY : *Coutumes du Comté de Looz*, tome troisième, bl. 624.

In bovenstaande stuk worden dus *taust*, *getauste* en *getausten* als enkelvoud en met dezelfde beteekenis gebruikt.

In een ordonnantie van 23 October 1684 van « den eed. heer der vrijheerlyckheyt Kermpt » leest men : « ter oir- » saken dat eenige van dese ondersaeten die landen ende » erffven der selven vervallende woeninghen aannemen in » eenen taust... » Zie *ibid.*, bl. 374.

In een *Reglement van Policeije* voor de Baronie van Petersheim en Lanaken, van 10 December 1781 :

« 105. Alle pagters en halfwinnen sullen moeten voor-
» sien syn van eenen schriftelyken toust... » Zie *ibid.*,
bl. 478.

In het *Recueil der recessen voor de regieringhe der stadt Maestricht*, van 1665 : « Alle huyren of tousten van huysen
» deser stadt moeten in-ende afgaen den tweeden dinghs-
» dach in april ende in october, ende de huysen donder-
» daeghs daer aen volgende wesen ontruymt, op poene
» van nulliteyt der huyre of toust-cedullen,... » Zie LOUIS
CRAHAY : *Coutumes de la Ville de Maestricht* (Bruxelles,
1876), bl. 278 en 390.

In een *Record* van 30 Augustus 1576 der Schepenen van Luik : « ... et que le bail ou stuyt ne fuist expiré ou finy...
» attendu que rendage passe le stuyt local ou lowaige... »
Zie LOUIS CRAHAY et STANISLAS BORMANS : *Coutumes du Pays de Liège* (Bruxelles, 1884), tome troisième, bl. 148.

In een *Record* van 3 Juni 1595 van dezelfde stad :
« ... doibvent preferer et sont preferables à toutes bailles,
» stuyts ou autres contractz et lowaiges localz et mobiles...
» pour assurance d'entretenir les locataires en leurs bailz
» et stuytz localz... » Zie *ibid.*, bl. 213.

Het loont de moeite hier de toelichting te reproduceeren welke door Dr. G. ROSENHAGEN in het *Deutsches Wörterbuch* op het woord wordt gegeven : « *Zunft*, f., ein ober-
» deutsches wort, ahd. *zumft* Graff 5, 666, mhd. *zumft*,
» *zunft* mhd. wb. 3, 891 b ; Lexer 3, 1177. den andern germ.
» sprachen und dem nd. fehlt es (bis auf einmaliges, dem
» hochd. nachgebildetes *missetumft* Wadstein 17). erst in
» der anwendung auf die handwerkerverbände hat es
» sich über Mitteldeutschland und als lehnwort ins nieder-
» deutsche verbreitet. von der Schweiz aus ist es in roman.
» maa. übergegangen als *chomffe*, das früher eine hand-

» werker-genossenschaft, dann das eintrittsgeld in eine
 » solche, auch ein lösegeld bei der verheiratung bezeich-
 » nete, jetzt eine gesellschaft unverheirateter burschen
 » *Tappolet* alem. lehnw. 2, 194 f. auch das lat. der urkun-
 » densprachen übernahm *zunfta*, *monopolium*, *collegium*
 » W. Brack 2 b ; Ducange 8, 434 c.

» I. *zunft* als verbalsubst. zu *ziemen* steht dessen allge-
 » meiner moralischen bedeutung fern. man musz für dieses
 » eine ältere an rechtsbrauch und -formeln gebundene
 » anwendung annehmen, die jener zu grunde liegt, 'ein-
 » verständnis abgeben', 'übereinkommen', wie noch in dem
 » wörtlich übersetzenden goth. *gatimid* συμφωνήσει Luc.
 » 5, 36, so auch ahd. *gizamida* decretum, *gizamunga*
 » conventiones. ahd. *zumft*, *gizumfti* ist überall pactum,
 » consensus, conventio, foedus : hic continet quoque po-
 » pulos iunctos sancto foedere *tiu selba minna habet auh*
 » *tie mennicken zesamine mit heiligero gezumfte* Notker 1,
 » 125 P.

» II. von der bedeutung 'vertrag', 'abrede' ist die be-
 » nennung der handwerkerverbände ausgegangen. »

Het is dus Dr. G. ROSENHAGEN niet bekend dat ook een andere Germaansche taal het woord *toust* sedert eeuwen bezit met de oudste beteekenis van : pactum, conventio, namelijk het Mnl. *tonst* en het Limburgsch waarin de term *toust* huurcontract beteekent, welke beteekenis overgenomen is in het Luiker Waalsch *stut*'. Ik meen dat daar wel even mocht op gewezen worden.

1. *take*, f., poche d'un vêtement : *norèt d'take* ; *i n'a nin s'linwe è s' take* (auj. on dit ord^t *potche*) ; — spécial^t poche en toile où la femme du peuple mettait surtout la menue monnaie et qu'elle portait sous le tablier ou le jupon, attachée à la ceinture. [Anc. h. all. *tasca* (all. *tasche*).]

Hier verwijzen naar het oud-hoogduitsch is natuurlijk goed, doch de speciale beteekenis welke *take* in het W. heeft, kunnen we best in verband brengen met het Zuidnederlandsch. In Vlaamsch-België is *tesch* immers nog springlevend.

RUTTEN, o. c., geeft : *Tesch*, z. v. Zakbuidel. Sprkws. : *Iem. in zijne tesh hebben*, hem wel kennen.

TUERLINCKX, o. c. : *Tesch* (täs), z. v. — Zegsw. : *ich häm dijen in mijn täs*, ik heb dien persoon doorgrond. *Oëp oer täs zitte*, houvast zijn. — Sam. *Täsneusdoek*, zakdoek. — Ook in Kl.-Br.

CORNELISSEN en VERVLIT, o. c. : « *Tes(ch)* (ook täs(ch), znw., v. — Hetzelfde als *Tasch*, zak in een kleedingstuk, » Fr. *poche*.

» — In 't bijzonder Buidel, dien de boerinnen onder » hun kleed met een snoer om het lichaam binden. » Verder vermelden deze schrijvers eveneens de uitdrukkingen : *iemand in de tes(ch) hebben* en *op zijn tes(ch) zitten*, evenals de samenst. *Tes(ch) neusdoek*, znw., m. — Zakdoek, Fr. *mouchoir*. Zie ook SCHUERMANS, o. c.

Het Waalsche *take* kent dus de bijzondere beteekenis van het Zuidnl. *tesch* ; vergelijk ook W. *norèt d'take* en Zuidnl. *teschneusdoek*, D. *Taschentuch*.

De Waalsche afleiding *taheler* beteekent : « aller souvent à la poche (pour payer) ». In het Haspengouwsch en in het Hagelandsch beteekent *tesschen* daarentegen : « In de tesh steken, vooral in 't kaartspel, op geld doelende ». Zie TUERLINCKX en RUTTEN, o. c.

Het *Wdk der Nl. Tl.*, s. v. *tasch* is niet volledig, wat het Zuidnederlandsch gebruik van *tesch* betreft. Noch het ww. *tesschen* noch *tesch* met de bijzondere beteekenis van buidel der boerinnen, worden vermeld.

Het *Wdk* geeft wel de verouderde zegswijze : *De hond zit op zyn tas* doch niet het nog gebruikelijke Zuidneder-

landsche : *op zijn tes(ch) zitten*, welke beide de beteekenis hebben van : gierig zijn.

Het Nnl. *tasch* evenals het Znd. *tesch* worden stiefmoederlijk behandeld in twee Duitsche werken welke ik dienaangaande heb geraadpleegd.

Zoo lezen we bij FR. KLUGE, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, 11. Auflage, Berlin und Leipzig, 1930 : « *Tasche* F. mhd. mnd. *tasche*, ahd. (9. Jh.) *tasca*, » asächs. *dasga*, mnl. *tassce* ; den andern germ. Sprachen » fremd (anord. *taska* 'Beutel' beruht auf Entlehnung aus » Norddeutschland). »

Al hebben WOLFGANG KRAUSE en ALFRED GÖTZE, die Kluge's woordenboek volledig hebben omgewerkt, reeds het mnl. *tassce* aan den vroegeren tekst toegevoegd, toch schijnen zij niet te weten dat het woord thans nog gebruikelijk is in het Noordnederlandsch, al is het ook met een gewijzigde beteekenis, en vooral in het Zuidnederlandsch en in het Waalsch met juist dezelfde beteekenis als in het Duitsch.

Op bl. 514 en vvg. van zijn *Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache*, Göttingen, 1918, gaat PAUL KRETSCHMER de verspreiding na van D. *Tasche* en *Taschentuch*. *Tasche* is in de eerste plaats Noordduitsch en is op weg het Zuidduitsche *Sack* hoe langer hoe meer te verdringen. Zoo ook is *Taschentuch* hoofdzakelijk Noordduitsch en *Sacktuch* Zuidduitsch.

Het was KRETSCHMER niet bekend dat het woord *Tasche* zijn voortzetting vindt in Nnl. *tasch* en Znl. *tesch* noch dat D. *Taschentuch* zijn equivalent heeft in Znl. *teschneusdoek* en Waalsch *norèt d' tahe*. Doch in het Duitsch schijnen *Tasche* en *Taschentuch* hoe langer hoe meer terrein te winnen, terwijl zij in het Zuidnederlandsch en in het Waalsch dialectisch zijn geworden en niet meer voorkomen in het Algemeen Beschaafd.

tahemale, f., poche de la basque d'un habit d'homme (H) ; — grande poche (bien remplie) : *ci brubeù la a fêt 'ne bone djoûrnêye, il a 'ne fameûse tahemale*, une besace bien fournie. [Composé de *take* I et de *male* (malle). Comparez l'anc. fr. *talemache*, qui est probt altéré de **tachemale*.]

Prof. HAUST verwijst naar *male* (malle) voor de verklaring van het tweede deel van *tahemale*. Zouden we niet eerder moeten denken aan Nl. *maal* dat in het Zuidnl. thans nog *zak* beteekent. We zouden dus hier te doen hebben met een tautologie.

In het Nl. beteekent *maal* in 't algemeen : zak, tasch, dan herderstasch, knapzak, bedelaarszak, verder soldatenransel en ten slotte reistasch, *valies*, koffer. Deze laatste beteekenis is de eenige die in Noord-Nederland nog overgebleven is.

In het Hasseltsch is *ma:l* nog algemeen gebruikelijk met de beteekenis van : 1° papieren zakje en 2° zak in een kleedingsstuk.

SCHUERMANS, o. c., geeft voor *maal*, v., zak of tesch in een kleedingsstuk : b. v. *broeksmaal*, *kielsmaal*. ... in 't L. v. Aalst heeft *male* ook de beteekenis van : broektesch ;

TUERLINCKX, o. c., *maal* (moal), z. v. Papieren zakje om allerlei kleinigheden in te doen, vooral in winkels. — Knapzak. — Verg. : *Ieverans in thuis zijn læk inne beëdeleër in zen moal*.

DE BO, o. c. : « *maal* (wvl. *male*), v. Reiszak, knapzak. — » Groote bedelzak, gemeenlijk van lijnwaad, dien de » schooiers met een dik snoer aan hunnen hals dragen, » om er de broodkanten of de aardappels, die zij krijgen, » in te bergen. — Groote diepe zak of tesch in een kleed. »

IS. TEIRLINCK, o. c. : « *Male*, vr. Mv. -n. Verkl. *maalke* » (mv. -kes, -kies). Nog altijd het gewone w. voor : tesch » of zak in een kleedingstuk. ... *Tesch* of *tasch* worden » nooit gebezigd ; naast *male* gebruikt men *zak*. »

A. JOOS, o. c. : « *Maal*, z. nw., vr. = Groote, diepe zak, » vooral in een kleeed. ... Veel boerinnen noemen maal » den zak dien zij onder hun kleeed of hunnen bovenrok » dragen. Veel schooiers hebben een maal. »

In het Waasch heeft dus *maal* dezelfde beteekenis als *tesch* in het Antwerpsch en *tahe* in het Luiker Waalsch, waar het geldt den specialen zak der boerinnen aan te duiden.

Mijns inziens hebben *tahe* en *male* dezelfde beteekenis in *tahemale*.

Op het woord *malké* vermeldt Prof. HAUST eveneens de beteekenis : « spécialt, sac d'argent, magot : ramasser » on bon malké ; pwërter on malké al banque. [Dér. de *male* » (malle) ; pour le suff., voy. *boûké*.] » Mag ik er in dit verband op wijzen dat wij in het Mnl. hadden : *maelkijn*, -ken, reistaschje, of ook koffertje. Zie dienaangaande VERDAM, s. v.

Zouden we dus niet met een ontleening te doen hebben in het Waalsch?

tant-a-fêre, s. m., ardélion, empressé. [Empr. du fr.]

TUERLINCKX, o. c. : « *Tantefeer*, z. m. Rustelooze knaap ; » beuzelaar. Van 't Fr. : Tant à faire. Doeën iësten tantefäär, » zet (zij) dan toch i wa stil. ... Ook in Kl.-Br.

» *Tantefeeren*, onz. zw. ww., met hebben. Rusteloos » bezig zijn ; beuzelen. ... Wa zit de gij douë toch den hiëlen » dag te tantefääre !... Ook in Kl.-Br. »

CORNELISSEN en VERVLiet, o. c. : *Tantefèèr*, znw., m. — Iemand die nergens zijne handen kan afhouden. — *Tantefèren*, w., o. — Nergens met zijne handen kunnen afblijven.

BREULS, o. c. : *Tantefeer*, v. z. n., bemoeial. KILIAAN vermeldt reeds in zijn *Appendix Peregrinarum, absurdarum, adulterinarumque dictionum* : *Tantafaire*, Ardelio,

homo inquires. Het is dus een zeer oud leenwoord in het Zuidnederlandsch.

tape, f., — 2. t. de jeu, endroit d'où l'on jette vers un but, point de départ (d'une course). ... *mète on colon a tape*, mettre un pigeon à un endroit éloigné où on le lâche pour qu'il revienne au pigeonnier ; de la, étape, distance à parcourir pour arriver à un but : *colon d'tape*, pigeon de concours ; *nos-avans 'ne-longue tape a fé*.

In het Vlaamsche land is *tap* algemeen gebruikelijk, doch men ziet er meestal het Fr. *étape* in. Zouden we niet naar het Waalsche *tape* moeten verwijzen?

IS. TEIRLINCK, o. c. : *Tap*, m. Fr. *étape*. Marsch, tocht, afstand, dien men gaande of rijdende aflegt. *M' hen al ne fermen tap gedaan, laat ons mor 'm beetse rusten. 't Es ne goeën tap van Anorde nor Giezeberge*.

A. JOOS, o. c. : *Tap*, z. nw., m. = Eind wegs.

D. CLAES, o. c. : *Tap*, z. m. Afstand, eind wegs. Komt waarschijnlijk van het Fr. *étape*. *We hebben nog eenen goeden tap te doen*.

CORNELISSEN en VERVLiet, o. c. : *Tap*, znw., m. — Eind wegs. Dat dörp is 'nen heelen tap van hier.

tape-feû (arch. ; Stoumont, Strée), m., briquet ; voy. les syn. *bat'-feû*, *make-feû*, qui sont plus usités.

bat'-feû, m., briquet d'acier : *on bat' dè feû avou on bat'-feû èt 'ne pîre a feû* (ou *pîre a bate* : silex).

make-feû (Glons, Verviers, Stoumont, etc.), m., briquet d'acier (= liég. *bat'-feû*) : *on makéve dè feû avou l'make-feû èt dè boleû, so l'pîre a feû*, sur le silex.

maker, frapper.

Vergelijk met deze drie Waalsche woorden het Nl. *vuurslag*.

taper, v. tr., ord^t jeter.

taper sès djonnes, faire ses petits ;

Nl. *werpen* (van zoogdieren), jongen ter wereld brengen ;
b. v. onze hond heeft drie jongen geworpen.

tapez çoula évôye (ou *èrî d'vos*), jetez cela loin de vous ;
vergelijk Nl. : gooi dat weg.

tâte, f., l. *tâte às pomes* ou *ronde tâte*, tarte aux pommes, ronde et couverte.

dorêye (litt^t « dorée ») ; s. f., tarte au riz ; — par ext., toute tarte aux fruits non couverte (opp. à *ronde tâte*, tarte aux fruits couverte).

gozâ (quelquefois *golzâ*), m., chausson, tarte demi-circulaire et couverte, formée d'un rond de pâte replié sur lui-même et contenant des fruits : *gozâ às pomes*, *às preunes*, *às cêlîhes*, *às gruzales*, etc.

gozète, f., petit *gozâ*.

Ik heb deze drie soorten van taarten in het Waalsch vermeld omdat dezelfde soorten in Limburg en ook elders in het Vlaamsche land bestaan, eveneens met een verschillende benaming.

Zoo kent men in Hasselt de *vlaai* *vlaai*, een *onoverdekt* cirkelvormig baksel van deeg met vruchtenmoes of iets anders er op. Als soorten heeft men : rijstvlaai, pruimen-vlaai, kersenvlaai, enz. De Hasseltsche *vlaai* stemt overeen met de Luiksche *dorêye*.

De overdekte cirkelvormige taart heet in Hasselt en op verschillende andere plaatsen *tu:rt* toert en stemt overeen met de Luiksche *tâte às pomes* of *ronde tâte*.

De half-cirkelvormige overdekte taart heet in Hasselt *tartepɔŋ*, d. i. *tarte aux pommes* en stemt overeen met de Luiksche *gozâ*. Deze laatste taartsoort noemt men in Hasselt ook *holza*.

Een *holza* is echter grooter dan een *tartepɔŋ*. Van een

dikke vrouw zegt men somtijds schertsend : *kræk en holza*, juist een holza !

Tegenwoordig zegt men meestal *gozète* in de plaats van *tartəpəŋ*.

De *tartəpəŋ* is gewoonlijk een appeltaart maar kan ook rabarber- of abrikozentaart zijn.

En voor de soorten én voor de benamingen staat het Hasseltsch dus zeer dicht bij het Luiksche.

TUERLINCKX, o. c., vermeldt : « *Toet*, z. v. Soort van » taart, bij wijze eener pastei gebakken. *Vlaai* (vloa), » z. v. Zeker gebak, van deeg gemaakt en met marmelade » op. *Tarte-à-pommes* (tättepoëm), z. v. Appeltaart. »

CLAES, o. c. is wat preciezer en geeft : « *Toert*, z. v. Fijn » gebak. Deeg van het fijnste meel met melk beslagen, vijf, » zesmaal uiteengetruld (gerold) en geboterd. Eéne schijf, » in de pan gelegd, wordt met pruimenspijs of kriekmoes » gevuld, en met eene andere schijf overdekt, terwijl de » taart niet overdekt wordt en minder kostelijk is. »

Met *taart* bedoelt CLAES hier waarschijnlijk de Hasseltsche *vlaai*.

RUTTEN, o. c., vermeldt : *Tatepom*, vr. z. Appeltaart, en verwijst voor *Toet* en *Vlaai* naar TUERLINCKX.

Uit persoonlijke onderzoeken is gebleken dat de benamingen *vlaai*, *toert* en *tattepom* (of *tartepom*) algemeen in Haspengouw en in 't Hageland gebruikt worden en op vele plaatsen met de beteekenis welke zij in het Hasseltsch hebben. Zoo heet te Tienen de gewone onoverdekte taart *vlo:ə*, de overdekte : *tut* en de half-cirkelvormige overdekte : *tattepoem* of *broektesch*.

In het Zuiden van Limburg heeft *tattepoem* ook de beteekenis van het Waalsche *râbosse*, *rombosse*, in deeg gehulden en in den oven gebakken appel. Zulk een gebakken appel noemt men in Hasselt *trəl trol* en somtijds ook *kattēkop*.

Deze drie woorden komen eveneens voor in andere dialecten, doch de idioticons waarin ze vermeld worden zijn niet duidelijk genoeg en bepalen niet nauwkeurig welke soort van taart er mede bedoeld wordt. Zoo geven CORNELISSEN en VERVLIET, *o. c.* : « *Toert*, znw. v. — Taart, Fr. » *tarte*. — *Vlaai*, znw., v. ! — Zeker gebak, van deeg » gemaakt en met marmelade of *spijs* op. » A. JOOS, *o. c.*, vermeldt *taart* en *toert* met de beteekenis van Nl. *taart*. Wie zal mij nu zeggen wat men in het Antwerpsch en in het Waasch onder die termen verstaat?

C. BREULS, *o. c.*, vermeldt voor het Maastrichtsch : « *Tartepom*, v. z. n. appeltaart, *Toert*, v. z. n. taart en » *Vleujke*, o. z. n., dim. van *vlaoi*, *vlaatje*. » Aan zulk een verklaring heeft men niets.

SCHUERMANS, *o. c.*, s. v. : *vlaai* doet duidelijk het verschil uitkomen tusschen *vlaai* en *taart*.

Terloops zij er nog op gewezen dat *vla*, uitgesproken als *vlo:ə* in het Oosten van Oost-Vlaanderen, zoo o. m. te Aalst en te Dendermonde gebruikelijk is. Het beteekent er : bruinachtige pastei van suiker, eieren, mastellen, siroop, enz. die in een aarden pot of kom vooral met de kermis gebakken wordt.

Onze meest gebruikte woordenboeken als VAN DALE, KOENEN, *Modern Woordenboek*, enz. zijn heelemaal niet volledig wat de verklaring betreft van de hierboven besproken woorden. *Taart* b. v. wordt verklaard door : zeker fijn gebak ! *Vla* blijft al even duister en *toert* wordt niet eens vermeld. En toch had het de moeite geloond even te wijzen op *toert*, ofr. *tourte*, D. *Torte*. *Toert*, met zijn speciale beteekenis van overdekte taart, is immers nog springlevend in Oost-Brabant, in Belgisch- en Nederlandsch-Limburg. En vroeger was het al even gebruikelijk en het moest wel iets anders zijn dan taart, vermits het voortdurend genoemd wordt in opsommingen als : « Panne-

koecken, olykoecken, taerten, spitkoecken, toerten, vleis-pasteyen zijn soorten* van geback. » Zie *Wdk der Nl. Tl.*, s. v. : *taart*.

VERDAM, *Mnl. Wdk*, schrijft ter verklaring van *Mnl. vlade* : « De gewone beteekenis van het ndl. woord is ge- » geworden « eene vloeibare spijs », doch in verschillende » tongvallen heeft het de bet. van « breede platte koek, » vooral met geconfijte vruchten » behouden (in Limburg ; » in Zndl. *vlaai*). » Zou VERDAM wel geweten hebben dat *vlaai* in 't Zuid-Oosten van Zuid- en Noord-Nederland gewoonweg *taart* beteekent?

Het zou wel interessant en ook nuttig zijn een bijzondere studie te wijden aan de woorden *vlaai*, *toert* en *taart*. Hun verspreidingsgebied vooral in Zuid-Nederland evenals hun juiste beteekenis zouden nauwkeurig moeten bepaald worden.

Uit de zeer oppervlakkige studie welke ik van die termen heb gemaakt, blijkt dat *vlaai* verspreid is in Nederlandsch- en Belgisch-Limburg, in een groot deel van Brabant en Antwerpen en in het Oosten van de provincie Oost-Vlaanderen. In het Noorden van Limburg is het de gewone benaming voor *taart* (overdekt of onoverdekt) ; in het Zuiden van deze provincie en in een deel van Brabant en Antwerpen is het de onoverdekte *taart* ; in het overige deel der provincie Antwerpen krijgt het de beteekenis van kleine *taart* en in Oost-Vlaanderen wordt het een kermisgebak dat noch naar de samenstelling, noch naar den vorm eenige gelijkenis vertoont met de Limburgsche, Brabant-sche of Antwerpsche *vlaai*.

De benaming *toert* is verspreid in Belgisch- en Nederlandsch Limburg, in Oost-Brabant en in de provincie Antwerpen. In Zuid-Limburg en in Oost-Brabant duidt het woord de overdekte *taart* aan ; in de provincie Antwerpen, zoo o. m. te Mechelen is *turt*, *toert* de gewone

benaming voor de overdekte of onoverdekte taart en zelfs voor koek of ander fijn gebak.

Het woord *taart*, thans het eenig algemeen gebruikelijke, komt voor in het grootste deel van Brabant, in een deel van Antwerpen en in Oost- en West-Vlaanderen.

In Maastricht wordt de gewone vla *tabbeschaas* genoemd; deze term is volgens C. BREULS, o. c., gevormd naar het Fr. *tarte bourgeoise*.

ine vèye tâte, une vieille grondeuse.

A. JOOS, o. c. : *Vuile taart*, vuile vrouw of dochter. Is. TEIRLINCK, o. c. : *Taarte* (uitspr. *tortə*). VI. — (vuil) vrouw-mensch. 'n *Vuile torte*. *Mie es 'n zotte torte*; 'n *onnoozel torte*. — CORNELISSEN en VERVLIT, o. c. : *Vlaai*, znw., v. — Lomp en dwaas vrouw-mensch. Die *Mie* is 'en eerste *vlaai*. — SCHUERMAN, o. c. : « *Taart*; te Ronse zegt men » dikwijls van eene vrouw : *het is eene taart*, als men haar » eene kwade hoedanigheid wil toekennen : eene *babbeltaart*, eene *zotte, onnoozele taart*. »

In 't Hasseltsch noemt men een reeds bejaarde vrouw die nog jong wil doen : *en a: vla:ij*, een oude *vlaai*.

Zie ook het *Wdk der Nl. Tl.*, s. v. : *Taart*, waar verwezen wordt naar eng. « slang » *tart* « applied (orig. endearingly) to a girl or woman (often one of immoral character) » (NED).

In de Fransche volkstaal beteekent *tourte* : uil, dommerik; zie HENRI BAUCHE : *Le langage populaire*, Paris, 1928.

tâye, m., aïeul; *bisaïeul*; *tayon*, *bisaïeul*; *ratâye*, *trisaïeul*; *ratayon*, *trisaïeul*.

Prof. HAUST schrijft in verband met deze woorden : « Auj., ces termes arch. n'ont plus de sens précis; ils ne » subsistent guère que dans l'expr. *nos tâyes, ratâyes*, » *tayons* et *ratayons* (nos ancêtres les plus éloignés), où

» *ratāye* figure prob^t pour la symétrie. [Anc. fr. *taie* (grand-mère), *taion* (aïeul). Latin *atavia*.] »

Zie ook dienaangaande W. MEYER-LÜBKE, REW., s. v. *atavia*.

RUTTEN, o. c. : *Tei*, z. man. Vader (bij Sint-Truiden).

SCHUERMANS, o. c. (*Bijvoegsel*) : « *Ata* of *Atta*, m., » 'tzelfde tot Hasselt : als elders in Limb. : *ete*, grootvader ; » men zegt in Limb. *ti* voor vader, *ete* of *ata*, *ate*, groot- » vader, en *etete* voor overgrootvader... »

Het *Rheinisches Wörterbuch* vermeldt : *Atte ad* Siegerland-Hain ; *et* u. *ed* Saar, Hunsr, Siegerland, Ripuarisch m. : 1. Vater, in der Judenspr. und in der Kinderspr. ; Grossvater Neuwied-Datzeroth. — 2. f. Ehefrau Birkenfeld ; Grossmutter Zell-Trarb.

In de woordenlijst van zijn zeer Limburgsch getinte *Verdwijning der Alvermanneken* (Antwerpen, 1898) verklaart J. LENAERTS : *Atta* : grootvader ; uitspraak : ättä.

In mijn jeugd heb ik in Hasselt dikwijls schertsend a.ɤ hooren zeggen voor : oude grootvader. Wanneer plagende schoolkinderen een van hun makkers die niet durfde van zich afspreken, wilden sarren, zongen zij : a.ta. pe:kə vlɛ-mən ɛ-n zə gət, a.ta. pʊpstart vlɛ-mən ɛ-n zəgət Ata, peeke, vlimmen (graten) in zijn gat ! Ata, poepstaart, vlimmen in zijn gat ! Was de geplaagde een echte sukkelaar, dan begon hij te huilen ; stond hij echter zijn man, dan achtervolgde hij zijn plagers en de plagerij veranderde in een opgewekt spel.

Welk is nu het verband tusschen Waalsch *tāye*, Haspeng. *tei*, Rijnlandsch *atte* en Hasseltsch a.ta. of a.ɤ ?

Moet hier uitsluitend aan Lat. *atavia* worden gedacht ? En het Gotisch *atta*, vader, voorvader en het oudhoogduitsch *atto* ?

En het Lat. *tata*, vader ? Zie E. ULRICH : *De Germaansche Elementen in de Romaansche Talen* (Gent, 1907), n^r 57.

PLANTIJN geeft eveneens : *teyten*, papa, pere, mot de petits enfans commençants à parler, un pere nourrissier, pater vel nutritor, nutritius. KILIAAN vermeldt : *teyte*, tata, pater.

VERDAM, *Mnl. Wdk*, vermeldt ditzelfde *teyte* op *teite* = tepel, moederborst en voegt er evenwel aan toe : « Dit (namelijk *teyte*) zal wel een anderen oorsprong hebben en een « lallwort » zijn. »

Het bij PLANTIJN en KILIAAN geboekte woord moet in alle geval in verband gebracht worden met het Haspeng. *tei* en het Limb. *atta*.

tchapèle, chapelle ; — fig., *fé dès tchapèles*, s'arrêter dans plusieurs cabarets.

Kapel en *kapelleke*, in schertsende toepassing op een herberg, zijn algemeen verspreid vooral in het Zuidnederlandsch.

tchawâ, -âde, braillard, -e. / *tchawâde*, -âhe, f., criaillerie.

1. *tchawer*, criailler d'un ton aigu : *ine bâcèle qui tchawe gwand on l' catèye* ; / -êdje, m., -erèye, f., criaillerie (de femme, d'enfant). [Onam. ;]

2. *tchawète*, f., enfant braillard ; personne bavarde. / *tchaw'ter*, criailler, piailler, jacasser : *lès aguèces tchaw'tèt. tchaw'trèye*, f., criaillerie, jacasserie.

In het Nl. beteekent *kawauwen*, *kauwauwen* = babbelen, kletsen. In het Haspengouwsch beteekent het : drukte, veel beslag maken, zie RUTTEN, o. c. Vandaar de afleidingen : *kawauwachtig*, *kawauwer*, *kawauwerij*, *gekawauw* (Neerwinden). Zie ook CORNELISSEN en VERVLIET, o. c. op het w. *kawauw* en *kawauwelen*.

Kawauw beteekent : 1° gebabbel ; 2° Antwerpsche spraak ; 3° iemand die Antwerpsch praat.

Verder hebben we *kawetten*, *kauwetten* : babbelen, kletsen, kwaadspreken ; *kawetteren*, *kauwetteren* : kwette-

ren (van vogels); snateren, babbelen, snappen (van menschen).

Daar is duidelijk overeenkomst tusschen bovenstaande Waalsche en Nederlandsche woorden. Zouden we dan in het Waalsch wel met een klanknabootsing te doen hebben?

tchène-simince, f., *chènevis*, *graine de chanvre*.

Prof. HAUST wijst er op dat *tchène-simince*, Znl. kempzaad, Nnl. hennepzaad, evenals *lé-s'méce*, Nl. lijnzaad, gevormd is naar een Nl. type.

We kunnen deze overeenstemming verder aantoonen in *tchèneter*, *nourrir au chènevis* (poules, pigeons) : *tchèneter lès poyes po lès fé ponre*; — (Bergilers, Oleye) *rosser* : *dji v'va tchèneter*!

Voor deze laatste beteekenis, vergelijk men RUTTEN, o. c. : *De peerden kemp voëren, kemp geven*, van de zweep geven.

TUERLINCKX, o. c. : *kämp krije*, zweepslagen krijgen. *Ze hämme dij peäde douë kämp gevoed*. Ze hebben die peerden daar kemp gevoederd.

In het Waasch beteekent *kemp geven* : driftig te werke gaan. Zie A. JOOS, o. c. Dezelfde beteekenis heeft het Zuid-Oostvlaandersch : *kemp geên* : driftig te werk gaan (b. v. zeer hard werken, loopen, slaan, enz.). Zie Is. TEIRLINCK, o. c. : *Hedde gedaa' kre(g)en? Ja, baas, mor m' hè moete kemp geven. Ze gave kemp op zijne ru(gg)e*.

KOENEN (16e dr.) verklaart Z.-N. *kemp geven* enkel door : driftig doen; VAN DALE (6e uitg.) door : vlug of driftig te werk gaan. Beide woordenboeken geven dus enkel de Oostvlaamsche en niet de Hagelandsch-Haspengouwsche beteekenis van de zegswijze. Het *Wdk der Nl. Tl.* daarentegen vermeldt op het woord *kemp* enkel : *de peerden kemp voeren*, ze van de zweep geven. Dat is natuurlijk ook onvolledig.

Het *Modern Woordenboek* geeft de twee zegswijzen : *de paarden kemp geven* en *kemp geven*. Dit laatste wordt enkel verklaard door : driftig doen. Hier ontbreekt dus de Haspengouwsche beteekenis.

tchèron, charretier, voiturier, roulier.

n'a si vî tchèron qui n' clap'téye vol'tî on côp ou qui n'fêsse co vol'tî pèter s'corîhe.

Op het ww. *clapeter*, *clap'ter*, v. intr., claquer (drapeaux au vent, fouet, etc.) vermeldt Prof. HAUST dezelfde zegswijze en verklaart ze als volgt : on a beau être vieux, le tendron fait le larron.

DEJARDIN-DEFRECHEUX, o. c. vermelden als n^r 488 van hun *Spots* : *I n'y a nou si vî chèron qui n' faisse co voltî pèter s'corîhe* = Nous ne sommes jamais indifférents aux choses qui nous ont longtemps occupés, que nous avons longtemps ruminées.

Deze laatste beteekenis stemt volledig overeen met die van de oude en zeer verspreide Nederlandsche zegswijze : *Een oud voerman hoort nog graag het klappen van de zweep*. Zie STOETT, o. c., n^r 2440.

i djeûre come on tchèron qu'èst stantchî. Dit stemt overeen met de Fransche zegswijze : *Il jure comme un charretier embourbé*.

In het Nl. spreekt men van : vloeken als een ketter, als een tempelier, als een zwitser, als een ketellapper, als een oude schaapherder (A. JOOS, o. c.), als een dragonder (BREULS, o. c.), als een bezetene, als een beest, als een duivel, als een geus, als een Turk, als een Franschman (IS. TEIRLINCK, o. c.) als een scheper, als een bandhond, als een helsche duivel (CORNELISSEN en VERVLIET, o. c.).

In Hasselt zegt men : *spriêkê wê-nê karla.jêr*, spreken als een karlader, d. i. zeer grof spreken, en *vluêkê wê-nê karla.jêr*, vloeken als een karlader d. i. zeer grof vloeken.

Voor zoover ik weet wordt het woord **karlu.jər**, karlader, alleen in die zegswijze gebruikt. Ik twijfel er trouwens aan of het nog afzonderlijk voorkomt met zijn eigenlijke beteekenis.

tchèsté, château ; *jé dès tchèstés è l'ér*.

Prof. HAUST geeft geen commentaar bij deze laatste zegswijze. Toch is de gewone en zeer oude Fransche vorm : *faire (bâtir) des châteaux en Espagne*. Al zegt men ook in het Fr. *bâtir en l'air*, toch kan ik niet wijzen op een vorm : *faire des châteaux en l'air*. In vele andere talen komt de uitdrukking wel voor, zoo b. v. Nl. *kasteelen in de lucht bouwen*, D. *Luftschlösser bauen*, Eng. *to build castles in the air* naast *to build castles in Spain*, Ital. *far castelli in aria*, enz. Zie STOETT, o. c., n^r 1444.

DEJARDIN-DEFRECHEUX, o. c., geven als *Spot*, n^r 527 : *Fer des chestaî en Espagne*.

tchike, f., chique de tabac : *ine tchike di role* ou *ine role* ; — boule de sucre, espèce de bonbon : *on sètché d'neûrès tchikes* ; — demi-ivresse : *atraper* ou *si d'ner 'ne tchike* ;

In de Znd. volkstaal is *sjiëk* of *siek* algemeen gebruike-lijk voor tabakspruim. Zie o. m. Is. TEIRLINCK, o. c. : *sieke*, daarnaast, zelden, *sjieke* (met fr. *ch*), Tabakspruim ; *siekgast*, m., *siekkloot*, m., persoon die veel *siekt* ; — *siek-rolle*, vr., rolletje pruimtabak ; — *siektoebak*, m., pruimtabak.

In het Hasseltsch kent men eveneens *sjiëk* met de be- teekenis van : angeschoten zijn, b. v. *een sjiëk op hebben*.

tchiker, chiquer (du tabac).

In de Znd. volkstaal algemeen *sjiëken*, *sieken* voor tabak kauwen, pruimen.

tchin, chien ; *c'est lu l'tchin dèl mohone*, le souffre-dou- leur ; RUTTEN, o. c. : *Ergens de hond zijn*, verstooten, mis- handeld worden ;

fig., en parlant d'un homme : *máva tchin*, t. d'injure à l'adresse d'un mauvais ouvrier, d'un maître dur, etc., *hayàve tchin*, insupportable ; *avàre tchin*, avare ; *poûri tchin*, paresseux ; *màssî tchin*, dégoûtant ; *vért tchin*, âpre, dur, grincheux ; *fàs tchin*, hypocrite ; *flérant tchin*, prétentieux.

RUTTEN, o. c. : *Een vuile, smerige, stinkende, domme, scheeve, gulzige, gierige hond*, termen van diepe verachting.

tchîr, v., chier : *c'est s'père tot tchî*, c'est son père tout craché ;

In Brussel en omgeving zegt men eveneens : 't *Is zijn vader gescheten*.

In Maastricht : *Er liekent heum es of er oet ze gaat gevalle wier*, hij lijkt hem sprekend. Zie BREULS, o. c., bl. 104.

i tchiyèt po l'minme cou, deux têtes sous le même bonnet. Deze zegswijze is zeer populair in Zuid-Nederland. RUTTEN, o. c., vermeldt op *gat* : *uit één gat schijten*, wel 't akkoord zijn ; en op *schijten* : *uit één gat schijten*, zeer bevriend zijn. A. JOOS, o. c. : *Deur één gat schijten*, in alles overeenkomen. IS. TEIRLINCK, o. c. : *Ze schijten uit éé (een) gat*, ze komen in alles overeen. CORNELISSEN en VERVLIT, o. c. : *Deur éé(n) gat schijten*, van ééne meening zijn, goed overeenkomen. Die twee mannen schijten deur éé(n) gat.

Ook vroeger was de uitdrukking bekend, al vindt men ze weinig vermeld in de spreekwoordenverzamelingen. Toch treft men ze aan in de *Adagia quaedam* (Brugis, 1728), bl. 56 : *Sij Scheijten alle twee door een Gadt*. Alter idem & alter ipse. Ook bij FOLIE, *Lyste van Rariteiten* vindt men in dl. II, n^r 409 : *Deze Schyten, door een gat*. Zie dienaangaande P. J. HARREBOMÉE : *Spreekwoordenboek der Nl. Tl.*, dl. I, bl. 206.

Doch waar men het spreekwoord in al zijn glorie ziet afgebeeld, dat is op de spreekwoordenschilderijen van den onsterfelijken P. Bruegel en van zijn zonen evenals op die

van den Antwerpschen schilder Sebastiaan Vranx (1573-1647). « Door één gat schijten » is een door en door Vlaamsche zegswijze die hier sedert eeuwen gebruikelijk is. Dat ze ook tot den woordenschat der Walen behoort, bewijst eens te meer hoeveel overeenkomst en bestaat tusschen de manier van denken, voelen en spreken van Walen en Vlamingen. De Franschen zeggen ook wel van personen die goed overeenkomen : *Ce sont deux culs dans une chemise*, doch deze zegswijze is lang niet zoo beeldrijck als de Vlaamsche en Waalsche.

tch(i) vâ, cheval ;

stâ di tchivâ, écurie, Nl. paardenstal.

tchiyâ, -*âde*, chieur, -euse ; — *lâche*, poltron, -onne.

Het Nl. *schijter* heeft ook deze twee beteekenissen ; zie dienaangaande wat we geschreven hebben in verband met W. *hitâ*, *Handelingen van de K. C. v. T. en D.*, VII, bl. 286.

tchôke, f., 1. poussée.

tchôkî, *tchoûkî*, 1. côcher, couvrir sa femelle (se dit du coq, des oiseaux) ; — 2. *esse tchôkî dèl marke* ; — 3. pousser, bourrer. [Anc. fr. *chauchier*, latin *calcare*.]

Willen we deze drie beteekenissen nu eens vergelijken met het Nederlandsch, inzonderheid met het Zuidnederlandsch :

1° Het W. *tchôkî*, Fr. *côcher* komt van het Latijn *calcare* dat o. m. treden op, drukken beteekent. In het Nl. noemt men het bevruchten van vogels *treden*, zoo b. v. : de haan heeft de hen getreden.

2° De tweede beteekenis wordt door Prof. HAUST op bl. 393 toegelicht als volgt : *marke*, *marque*, f., cauchemar : *esse tchôkî dèl marke* (ou *dèl tchôde marke*), avoir le cauchemar ; *po n'nin avu l'marke*, *i fât creûh'ler lès djambes* (Forêt-Trooz) ; *li marke* s'attaque aussi au bétail. [Le primitif

tchôkemâr (cauchemar) s'est altéré sous l'influence de *tchôde* (chaude) et de *marke* (marque); *mâr* = anc. h. all. *mara* (all. *mahr*, incube).]

Wij zullen ons hier niet bezighouden met de folklore van de *maar* of *mare*, den nachtelijken kwelgeest of nachtmerrie die sedert de Middeleeuwen zulk een groote rol gespeeld heeft in het volksgeloof van een aanzienlijk deel van Europa.

Wij hebben het hier enkel over de wijze van uitdrukken. In het Fransch zegt men : *avoir le cauchemar*; in het Waalsch : *èsse tchôkî dèl* (ou *dèl tchôde*) *marke*. In Nederland zegt men : *de nachtmerrie hebben*; in Vlaamsch-België : *van de maar bereden of gereden worden*. Walen en Vlamingen hebben dus in hun taal het oude bijgeloof tot uiting gebracht volgens hetwelk de maar drukt of rijdt op het lichaam van hem dien zij 's nachts door akelige droomen komt kwellen.

In zijn zeer lezenswaardige artikelen over *Alp* en *Mahr* in het *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* geeft RANKE een heele reeks benamingen van *maar* welke gebruikelijk zijn van Vlaanderen tot in Oost-Pruisen en zelfs in de Slavische talen. Van de Waalsche uitdrukking, die toch zulk een Germaanschen inslag heeft, maakt hij echter geen melding.

In het Nl. werd de oorspronkelijke benaming *nachtmare* volksetymologisch gewijzigd in *nachtmerrie*; in het Waalsch veranderde het volk *tchôkemâr* in *tchôde marke*.

In zijn *Mnl. Wdk.* schrijft VERDAM op het woord *mare* (III) : « ... GRIMM deelt mede (*Myth.* 1041), dat niet » alleen menschen, maar ook paarden volgens de volks- » voorstelling « van de *maer* werden bereden », zooals men » in de 17^e eeuw zeide... » Dat zeide men reeds in het Middelhoogduitsch en dat zegt men nu nog bijna overal in Vlaamsch-België !

3° In het Hasseltsch hebben we **dzuk**, een ruwe duw en **dzukə** ruw duwen, stooten.

RUTTEN, o. c. geeft : *tjokken*, schokken. *Op de kassei tjokt eene kar veel meer dan op den aardeweg.* — Een kind *tjokken*, met een kind in de armen op eenen stoel schokken. *Tjok Trezeken wat, ze zal seffens slapen.* Verder *tjoeken*, met de glazen tikken, dat ze elders in Haspengouw *toetsen* noemen. (In het Hasseltsch zegt men **tukə**, toeken voor klinken.)

Verder hebben we bij RUTTEN : *tokken*, mishandelen en slaan ; stooten ; en bij TUERLINCKX, o. c. : *tokken*, raken ; al rakende tegenhouden ; stooten, stompen ; bij DE BO, o. c. *tokken*, stooten, kloppen ; en *tukken*, hard stooten, een harden stoot geven ; *djok*, *djuk*, m. Stoot, schok ; *djokken*, *djukken*, hard stooten, schokken ; *dok*, m. Stoot, slag ; *dokken*, aanstooten, kloppen, slaan ; *tjok*, m. Schok. De *tjok* van een rijdenden wagen ; *tjokken*, schokkende stooten, *djokken* ; bij A. JOOS, o. c. *dok*, stoot, stamp ; *dokken*, stooten, stampen ; bij Is. TEIRLINCK, o. c. *djok*, stoot, schok, slag ; *djokken*, schokken, stooten ; slaan, smijten ; al schokkende gaan ; *dok*, slag ; *dokken*, slaan ; CORNELISSEN en VERVLIET, o. c. *djokkelen* en *tjokkelen*. — Freq. van *djokken*, op eenen stoel heen en weer kwikkelen, om b. v. een kind in slaap te krijgen ; *tjokken*, *tjoëken*, w., o. Tokken, kloppen ; *tokken*, slaan ; stooten, aanraken.

Nu weten wij wel dat KILIAAN reeds geeft *docken*. Dare pugnos, evenals *tocken j. tucken*, tangere, icere. Doch zouden we voor het verklaren van j-vormen als *djokken*, *tjokken* niet aan W. *tchōki* moeten denken?

De etymologie van de hierboven genoemde woorden is trouwens duister en kreeg tot nog toe geen voldoende verklaring.

Zie ook MARIUS VALKHOFF, o. c., bl. 111 in verband met

ofr. *doquier, dokier*. « ... remonte probablement au moyen » néerlandais *docken*. Ce prototype a subsisté, comme » *dokken, tokken*, qui se confondent. *Dokken* signifie au » jourd'hui surtout : 1° heurter, pousser, cahoter, 2° tou- » cher, tâter, 3° frapper à la porte. *Tokken* est principa- » lement connu comme fréquentatif : *tokkelen* « toucher » continuellement », « pincer les cordes ». »

Prof. VALKHOFF houdt hier geen rekening met de Zuid- nederlandsche beteekenis van *tokken*.

tè, onom., cri pour appeler un chien.

RUTTEN, o. c. : *Tei*, tus. dat dient om honden bij te roepen. *Tei ! Vos*.

DE BO, o. c. : « *Tei*, m. — Wordt ook gebruikt voor » Hond, even als ons *Teite*, en als *tee* (zware *ee*) in Bra- » bant, fr. *toutou*, eng. *tike*. Kom, *tei*, kom. Wat een schoone » *tei*... Van daar het samengestelde *Meschtei*.

» *Messetei, Mestei* (mechstei, meschtei), m. Een vuile » leelijke hond. *Teite*, v. *Tei*, hond van geringe weerde. » Die *teite* zal niet bijten. »

SCHUERMANS, o. c. houdt zich tweemaal met dit woord bezig. Eerst zegt hij : « *Teé* (met zware *e*), hond : *tee, tee*, » *tee !* zoo roept men eenen hond. Het verkleinw. is : » *tèken* (Br., Antw. st. en pr.). » In zijn *Bijvoegsel* komt hij er op terug en schrijft : « *Tei, tee, teike, teitje, ei* als zware *e* » uitgesproken, is in Vl. en ook wel in Br., de naam, dien » men aan kinderen en aan honden geeft, vooral waneer » men ze tot zich roept : *tei kom es hier ; den tei zal u een » pootje geven ; voorzichtig teitje zal bijten.* »

CORNELISSEN en VERVLIET, o. c. : « *Tè, Tèè*, ook *Tèbas*, » znw., m. — Hond in de kindertaal, Fr. *toutou*. Eng. *tike*. » 'Ne schoonen *tèè*. 'Et *tèken* is daar. Pas op veur den » *tèbas* : hij zal bijten. »

In mijn jeugd heb ik in Hasselt vaak op honden hooren roepen : *tə kum hæ*, *tei*, kom hier !

In zijn *Phraséologie française* (Groningue, J.-B. Wolters, 1905), bl. 427 schrijft C.-M. ROBERT : « Dans certaines » provinces, on appelle le chien en prononçant les syllabes : » *tou, tou !* L'enfant a pris naturellement ces interjec- » tions pour en faire le nom du chien : *toutou*. Dans d'au- » tres contrées les cris d'appel sont *to, to ! ta, ta ! tia, tia !* » *tay, tay !* Toutes ces interjections semblent venir de » l'Impératif du verbe tenir, car on dit aussi à un chien : » *Tiens, ici !* »

Deze verklaring van het tusschenwerpsel komt mij zeer onwaarschijnlijk voor. Hoe het ook zij, de verklaring van het Zuidnl. *tei* schijnt mij duidelijk : Het tusschenwerpsel dat dient om den hond te roepen, is de benaming van het dier geworden.

In Hasselt kent men *tə* ook als scheldwoord b.v. *leləkən tə*, leelijke *tei* ! Het is duidelijk dat het woord ook in dit geval de beteekenis van hond heeft.

In de deze laatste jaren verschenen afleveringen van het *Wdk der Nl. Tl*, waarin de letter *t* behandeld wordt, heb ik te vergeefs gezocht naar een bespreking van het Znl. *tei*, *tee* !

təm'ter, 1. tenter (qn) ; — 2. tourmenter ; *su təm'ter* (L : Verviers), s'inquiéter, se mettre en peine. [Latin *temptare*.]

təm'tacion, -chon, tentation ; — fig., d'un importun : *təs'tu, təm'tacion ! ti n'ès mǎy pǎhule* (F).

təm'tant, -e, 1. tentant ; — 2. tourmentant, agaçant : *qui lès mohètes sont təm'tantes oüy !*

təm'tədje (L), m., tourment, inquiétude.

De tweede beteekenis : plagen, kwellen is niet eigen aan het Waalsch.

De leenwoorden *tenteeren* en *tentatie* hebben bijna uitsluitend die beteekenis in het Zuidnederlandsch.

RUTTEN, o. c. geeft *tentatie*, vr. z. Verdriet. *Tenteeren*, bed. zw. ww. Lastig vallen, plagen, verdriet aandoen. *Zij tenteert mij al drij weken voor een nieuw kleed.* — *Tenteer uwe ouders niet.*

TH. DORREN, o. c. : *Temtaasche*, v. zn. last, plaag, ongevoegen. *Temteere* ww. plagen, hinderen.

L. VAN DER HEIJDEN, *Zittesjen A. B. C.*, Sittard, 1927, vermeldt : *tamteiere*, plagen, sarren. *Temtaasje*, *temtaassie*. 1. Last, plaag. 2. Bekoring.

A. JOOS, o. c. : *Tempteeren*, plagen. *Tempteerstok*, z. nw., m. Plager.

IS. TEIRLINCK, o. c. : *Tanteren* (uitspr. te met zachtl. e en den klemt.). Tergen, plagen. *Tanteerdere*, m., iemand die tergt. *Tanterenge*, vr. terging, plaging. *Tanteerstok*, m., plaaggeest.

SCHUERMANS, o. c. : *Temteeren*, kreten, plagen, kruisen : *ge temteert mij den heelen dag.* *Temteerstok*, plager (Limb., Hagel., Br., Antw.).

Het *Wdk der Nl. Tl.* vermeldt *temptatie* en *tempteeren* met de hierboven bedoelde beteekenis als algemeen Nederlandsch doch de aangehaalde voorbeelden zijn alle Zuidnederlandsch. VAN DALE en KOENEN geven ze eveneens als algemeen Nederlandsch.

K. TER LAAN, *Nieuw Groninger Woordenboek*, Wolters, Groningen, 1928, vermeldt : *Tamtaaiern* : 1° fors aanpakken, 2° kwellen, plagen, mishandelen. *Tamtoatsie* ook *temtoatsie* : last, kweeling ; al wat moeilijk klaar te spelen of te begrijpen is.

Ook in het Mnl. had *temptacie* de beteekenis van kweeling en *tempteren* die van plagen, kwellen.

Het Luiker Waalsch staat hier dus volledig op het Nederlandsch standpunt. Doch daar wij in het Nl. met een

weliswaar oud leenwoord hebben te doen, zouden wij misschien mogen onderstellen dat die tweede beteekenis ons over het Waalsch is toegekomen? Of heeft het woord zich én in het Waalsch én in het Nederlandsch op dezelfde wijze ontwikkeld?

tène, adj., *ténu*, *mince*, sans consistance; — *faible*, *clair*, *peu fort*: *dèl bîre qu'èst trop tène*; *vosse café èst trop tène*, *kimint l'polez-v' fé si tène sins l'traver*? — fig., *peu riche*, dans la gêne: *lès pôvrès djîns! i sont tènes!*

De tweede beteekenis van *tène* heeft betrekking op vloeistoffen; het Nl. *dun* wordt eveneens in dien zin gebruikt, b. v. *dunne soep*, *dunne melk*, *dunne inkt*, *dunne bier* of *dunbier*.

RUTTEN, o. c. vermeldt: *Zoo dun als water, als botermelk*.

De figuurlijke beteekenis van *tène* treffen wij eveneens aan in het Haspengouwsch: *Dun doen bij (te)*, schraal zitten. *Het doet dun te Hoebrechts*. Het gezin Hoebrechts leeft karig (RUTTEN, o. c.). Op het w. *doen* zegt dezelfde schrijver: *Het doet heden dun bij B*, er is armoede.

IS. TEIRLINCK, o. c. *Dunne*. — Niet rijk. 't *En es mor nen dunnen boer*. *Er mor dun i(n) zitten*. — *nen dunnen*, een *dun* mensch; een niet al te begoed mensch.

CORNELISSEN en VERVLIET, o. c.: *Dun*, schraal, kaal, mager, armoedig. 't Gaat tegenwoordig maar *dun* met die mens(ch)en.

De drie beteekenissen van *tène* vindt men dus in Vlaamsch-België terug in *dun*.

tès, m., 1. (Ard. Stoumont, Francorchamps, etc.), gerbier. [Propr^t tas.]

In het Haspengouwsch en het Hagelandsch heeft *tas* juist dezelfde beteekenis, namelijk: Plaats in de schuur of boven eenen stal, waar men graan tast. Zie ook CORNELISSEN en VERVLIET en DE BO, o. c.

Het *Wdk der Nl. Tl.* vermeldt deze beteekenis voor Z.-Holl., Zeel. en een deel van Z.-Nederl. Zie *Tas* (II) waarin we lezen : « Het fr. *tas* acht men aan 't Germ. ontleend. »

tètche, tache, souillure ; *papî d' tètche*, papier buvard. Vergelijk Nl. *kladpapier*.

tête, f., mamelle, sein : *dîner l'tête* ; *in-èfant qui prind l'tête*, *qu'est co al tête*. *têter*, *téter*, *tèteû*, *-eûse*, ou *-â*, *âde*, *téteur*, *-euse*, enfant qui tette ; — fig., enfant attaché à sa mère ; homme puéril.

In het Zuidnl. kent men eveneens *tet*, voor vrouwenborst ; *de tet geven*, een kind dat de tet krijgt, dat nog aan de tet is ; verder *tetten*, *getet*, *tetter*, *tettemoer*, zoogster (RUTTEN, o. c.), *aftetten* (SCHUERMANS, o. c.) *tettelul*, *tettepalul*, kinderachtige, bedeesde jongen, *tettezuiger*, spotnaam voor een kind van zekeren leeftijd reeds, dat nog aan de moederborst zuigt (CORNELISSEN en VERVLIET, o. c. en IS. TEIRLINCK, o. c.).

Prof. HAUST vermeldt verder : *tête*, trayon, bout du pis de la vache, de la chèvre, etc. In 't Z.-Nederl. beteekent *tet* eveneens tepel van dieren, 't zij van honden, katten, zwijnen, koeien, enz. ; zie dienaangaande CORNELISSEN en VERVLIET, DE BO, o. c. en *Wdk der Nl. Tl.*

tièsse, *tchèsse*, *tête*.

çoula m'est foû dèl tièsse, je ne m'en souviens pas. Nl. dat is uit mijn hoofd.

hiner pèye ou tièsse, jouer à pile ou face. In 't algemeen Nederlandsch heet dit spel *kruis of munt*. Voor het Zuidnl. geven A. DE COCK en IS. TEIRLINCK : *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland*, dl. III, bl. 69 een tachtigtal benamingen. De benaming, die echter op de meeste plaatsen voorkomt, is : *Kop of letter* ; *kop of letter spelen* ; *kop*

of *letter werpen, smijten ; koppen ; koppelen*, enz. Evenals in het Waalsch is er sprake van *kop* en van *werpen*.

li tièsse dè lét, le chevet d'un lit. Nl. hoofdeneinde ; CORNELISSEN en VERVLIET, o. c. : De koppen van een bed zijn de bovendeelen der beddestijlen.

t(i)ni ou *tinre*, tenir.

i tin (il élève) *dès colons èt dès robètes* ; Nl. hij houdt duiven en konijnen.

tins, timps, temps.

di m' djonne tins, dans ma jeunesse ; Nl. in mijn jongen tijd.

fé l'tchîr tins, 1. faire la vie chère, 2. crier misère.

Is. TEIRLINCK, o. c. : *Dieren tijd*, tijd dat alles duur kost. — Spreekwijs : *Den dieren tijd in iet brengen*, te mild iets gebruiken of verbruiken. *Ge doet te veel boter op ou brood, ge zilt er den dieren tijd im brengen*. Zie ook A. Joos, o. c., s. v. : *dier*.

In het Mnl. beteekent *diere tijt* ook *diertijt* : dure tijd, duurte van levensmiddelen, schaarschte, hongersnood. Zie VERDAM, *Mnl. Wdk* : Vele oorlogen, pestilencien ende diertijden.

tirer, seult dans certaines acceptions.

fé tirer s' pôtrêrê, faire faire son portrait ; vergelijk Zuidnl. zijn portret laten trekken.

si fé tirer (ou *sêchî*) *po lès-orèyes*, se faire tirer l'oreille (pour payer) ; vergelijk Nl. iem. *bij* de ooren trekken.

i n' tère gote après s'père, il ne ressemble pas à son père ; Zuidnl. hij trekt niet op zijn vader, Noordnl. hij lijkt (of gelijkt) niet op zijn vader.

tirer on dint, arracher une dent ; Nl. een tand trekken.

fât qui l'té àye li tins dè tirer, il faut faire infuser le thé ; Nl. de thee moet kunnen trekken.

i tère (ou *tchèsse*) *chal*, il y a un courant d'air ici ; Nl. het trekt hier. Zie ook dienaangaande ISIDORE DORY, *Wallo-nismes*, Liège, 1878, bl. 289.

tot, -e, tout, -e.

tot chal, par ici, de ce côté-ci ; *tot la*, par là, de ce côté là ; *tot wice è-st-i?* de quel côté est-il? ; *tot wice qu'èle va*, par-tout où elle va.

Vergelijk daarmede het vooral Zuidnl. gebruik van *alhier*, *aldaar* en Nl. *alwaar*. Deze drie woorden stemmen volledig overeen met het Waalsch. Voor het Zuidnl. gebruik zie Is. TEIRLINCK en DE BO, o. c.

Vergelijk ook D. *allhier*, *allda*, *allwo*.

In zijn *Nederlandsche Taalgids*, Antwerpen, 1930, bl. 26 schrijft CONST. H. PEETERS bij : « Kom *alhier*. Ga *aldaar* » : « Gall. *par ici*, *par là* of *par-ci*, *par-là*, reeds doorgedrongen » in de O.- en Wvl. volkstaal. »

Omdat *alhier* en *aldaar* niet meer met deze beteekenis in Noord-Nederland gebruikt worden, mogen wij er nog niet uit besluiten dat het gallicismen zijn. Mijns inziens hebben wij én in het Waalsch én in het Oost- en West-vlaamsch met *Belgicismen* te doen.

tot quî (quiconque) *vêrè d'vosse pàrt sèrè bin v'nou* ; Nl. al wie van uwentwege komt, is welkom.

tot beteekent ook : et le reste ; b. v. *moussî è l'éwe, bagues èt tot*, tout habillé. littthardes et tout (ce qui s'en-suit) ; *magnî dès pomes pèlote èt tot*, avec la pelure. Vergelijk daarmede het Zuidnl. overeenstemmende : *en den al* of *en alles* of *en al*. CORNELISSEN en VERVLIET, o. c. : Hij viel mè' pèèrd en al in de gracht.

toûbac', f., tabac.

dîner dèl toûbac' (Bergilers), rosser.

RUTTEN, o. c. : *Tabak geven*, slaag geven. TUERLINCKX, o. c. *Tabak*, z. (v.) m. — *Slaag*. Overtabakken (euvrtoë-

bakke). Uit *tabakken* voor : slaan, en *over* in den zin van : over het gansche voorwerp. Afrossen. *Dat ter vörzichtig es, da ze hum ni en euvertoëbakke*. CORNELISSEN en VERVLiet, o. c. : iemand toebak geven, hem afranselen ; toebak krijgen, slagen krijgen. Zie ook STOETT, o. c., n^r 2220.

toumer, tomber.

toumer fläwe, s'évanouir ; Nl. flauw vallen.

tot l' monde li tome deür, tout le monde le traite avec dureté ; vergelijk het Nl. : iemand lastig vallen.

çoula li a toumé deür, cela lui a fait beaucoup de peine ; Nl. dat is hem hard gevallen.

tourbale, f., flotte, rondelle de fer ou de cuir servant de surépaisseur, etc. ; RUTTEN, o. c. : *Torbal*, z. m. Moer die men op eene andere moer zet, als de draad eener vijs te lang is. *Eenen torbal bijzetten*.

travó : *il èst so l' travó*, sur les travaux, à l'endroit où l'on travaille.

Deze meervoudsvorm is als enkelvoud doorgedrongen in de Vlaamsche volkstaal, waarschijnlijk door het feit dat er zoovele Vlaamsche arbeiders in het Walenland gaan werken. Zie GERARD WALSchAP : *Volk*, Mechelen, 1930, bl. 17 : « Als hij dertien jaar was sprak hij van naar den *travó* te gaan, hij leerde den stiel niet. »

Voor al in Brabant hoor ik zeggen van metselaars die aan groote gebouwen werken dat *zij op den travó werken*. Dergelijke arbeiders noemt men dan *travómannen*.

trét, trait, action de tirer, ce qui est tiré ou ce qui sert à tirer.

fig., *on cöp d'trét*, t. de charretier, une côte à gravir ;

RUTTEN, o. c. : *Trek*. — Moeielijke plaats voor 't vervoer. *Op den Konijnenberg hebben de peerden een kwaden trek*.

TUERLINCKX, o. c. : Plaats, waar de peerden sterk moeten trekken. *Deze bärg es inne kouën trek vör de peëde.*

levée (au jeu de cartes) : *on bé trét ; fé tos lès tréts ;* Nl. *trek.*

Te Ottignies noemt men den trek bij het kaarten : *on tîr.*

treûs, trois.

i n' nè sét seûl' mint compter treûs, c'est un nigaud.

DEJARDIN en DEFRECHEUX, o. c., n^r 749, vermelden : *Vos dirîz qu'i n' savahe compter treus.* A le voir, vous le prendriez pour un niais.

RUTTEN, o. c. : *Geen drij kunnen tellen*, zeer dom zijn. Dezelfde zegswijze wordt vermeld bij CORNELISSEN en VERVLIET, A. JOOS, IS. TEIRLINCK.

In het Noordnl. en het Friesch zegt men : *Geen tien kunnen tellen.*

In de XVIIe eeuw luidde de uitdrukking in het Nederlandsch : *staan alsof men geen vijf kan tellen.* Zie STOETT, o. c., n^r 2261, en het *Wdk der Nl. Tl.*, s. v. : *tellen.*

In 't D. zegt men : *nicht drei (oder bis drei) zählen können*, dom zijn.

Walen, Vlamingen en Duitschers stellen zich dus tevreden met drie terwijl de Nederlanders eerst vijf hebben genomen en thans reeds op tien staan.

Trîne, -ète, Catherine ; — ine grande Trîne (Bergilers), *une grande fainéante.*

RUTTEN, o. c. : *Trien*, z. v. Catharina. — Fig. : Snulachtig persoon. — Afl. : *Trienerij*, snulachtigheid. — Sam. : *Soptrien*, sukkelaar (ster).

TUERLINCKX, o. c. vermeldt eveneens *Trien* en *Trienerij* met die beteekenis.

Bovendien vindt men bij beide schrijvers : *Zemeltrien*, z. v. Sulachtige vrouw of man.

L. VAN DER HEYDEN, o. c. geeft : trien, dóm trien, sukkel, onbeholpen vrouwspersoon.

In het Hasseltsch hebben we *en trim*, een Trien, *en vol trim*, een vuile trien, *en zelmeltrim*, een zemeltrien, *en ziptrim*, een zeeptrien, *en seftrim*, een suftrien. Zie J. GRAULS : *Iets over Hasseltsche voornamen, Handelingen v. d. C. v. T. en D.*, IV, bl. 228. Zie ook Is. TEIRLINCK, o. c. en A. JOOS, o. c., s. v. *Triene* en CORNELISSEN en VERVLiet, o. c., s. v. : Trien, zeeptrien, zemeltrien.

tripler, *trupler*, v. intr., *trépigner* : *i triplève (dès pîds) di māvasté* ; — tr., *fouler aux pieds*, *piétiner* : *on-z-a triplé nos d'vères ou tot-avā nos sēmés*.

RUTTEN, o. c. *Trippelen*, bed. zw. ww. Vasttreden. *Als ge ajuinen zaait, trippel ze wel.* — onz. *Trippelen van gram-schap*, hevig gestoord zijn.

Prof. HAUST leidt *tripler* af van W. *triper*, *trépigner* en bij dit laatste merkt hij op : Anc. fr. *treper*, du germ. *trippon* (*sauter*) ; d'où le fr. *trépigner*.

Vermelding verdient dat W. *tripler* en Haspeng. *trip-pelen* juist dezelfde beteekenis hebben. Het Nl. *trippelen* is tamelijk oud en beteekent ook : met kleine schreden gaan doch heeft toch niet de speciale beteekenis van het Haspengouwsch. Zouden Nl. *trippelen* en W. *tripler* zich afzonderlijk ontwikkeld hebben respectievelijk uit Nl. *trippen* en ofr. *treper*? Of zou het Nl. het Waalsch beïnvloed hebben via het Haspengouwsch?

triyonfe, m., *triomphe* ; — f., l. t. du jeu de cartes, atout : *ave dèl triyonfe*?

Nl. *troef* en D. *trumpf* hebben evenals W. *triyonfe* de oude beteekenis van Fr. *triomphe* behouden.

trompe (Hesbaye : Odeur, Bergilers, etc.), f., *petite pince qu'on met parfois au groin du porc*.

TUERLINCKX, o. c. : *Tromp* (troëmp), z. v. Stuk ijzerdraad, dat men de verkens door den snuit haalt. *Trompen* (troëmpe), bed. zw. ww. Een stuk ijzerdraad door den snuit van een verken halen, om het wroeten te beletten. — Elders : *ringe(n)*.

RUTTEN, o. c., geeft dezelfde beteekenis voor het Haspengouwsch.

In het Haspengouwsch heeft men eveneens ontleend aan het Waalsch : *tromp*, z. v. Bedriegster en *Trompen*, bed. zw. ww. Bedriegen. *Hij wil u trompen, pas op* (zie RUTTEN, o. c.). Zeer jong zal die ontleening wel niet zijn vermits we reeds bij KILIAAN lezen : *trompe*, fallacia ; gall. tromperie. *Trompen verkoopen*, dare verba, fallere ; *trompen, betrompen*, fallere ; allicere, circumvenire fallaciis *vulgo* *trompare*, gall. tromper.

Zou dit *trompen* alleen in het Haspengouwsch zijn overgebleven?

trouc : *peûs d'trouc*, mais, blé de Turquie ; [*Trouc*, *Trouk'rey* (XVIIIe s.) : Turc, Turquie.]

Dezelfde omzetting van de *r* hebben we in het Hasseltsch : *tra-kslier*, Turksch leder.

troufe (Verviers ; *trouhe* Stavelot), f., troc ;

troufler (F, H ; Verviers, Tohogne ; *trouh'ler* Stavelot), troquer ;

Dér. -*édje*, m., action de troquer, troc, échange ; -*eû*, -*eûse*, troqueur, brocanteur, -euse, fripier, -ière ; le fém. est ord^t *trouful'rèsse* (Verviers), *trouhèl'rèsse* (Stavelot). *troufil'rèye* (F), manie de troquer.

[*trouh'ler*, *troufler* sont altérés de *trouk'ler*.]

trouk'ler (Liège, Bergilers), troquer ; [Dér. de l'inusité *trouker*, fr. *troquer*.]

RUTTEN, o. c. : « *Truffelen*, onz. zw. ww. Truggelen, » troggelen. In 't spel bedriegen. *P kan niet spelen zonder*

» *truffelen*. Verruilen, in een afkeurenden zin. *Sus B is*
 » *immer aan 't truffelen* : nu heeft hij *S. T.* een horloge
 » *gegeven voor een draaipistool*. Kinderen *truffelen* geerne.
 — Afl. *Getruffel*, *truffelachtig*, *truffelaar*, *truffer*, *truffelrij*
 (*doen*). — Sam. : *Aftruffelen*, door fraai klappen bekomen.

CLAES, o. c. : *Truffelen*, onz. zw. ww. Heimelijk ver-
 schacheren, gewoonlijk van kinderen en in eenen afkeu-
 renden zin gezegd.

TUERLINCKX, o. c. : *Treifelen* (trääfele), *truffelen*, bed.
 zw. ww. Ongeoorloofd ruilen. *Kingere zijn altijd genegen*
vör te trääfele. — Lokken. — *Truffelderij*, *truffelrij*, z. v.
 Heimelijke trekken ; bedrog. *Be dijen es ter altijd truffelderij*
in 't spel.

CORNELISSEN en VERVLiet, o. c. : « *Truggelen*, w., b. —
 » Listig en bedrieglijk doen afgeven. Iemand geld uit de'
 » zak *truggelen*. — Lokken. 'Ne' knecht uit 'ne' post
 » *truggelen*. *Aftrutselen*, w., b. — *Aftruggelen*, door list
 » afhandig maken. Ze hebben 'em al ze' geld afgetrutseld.
 » *Aftroggelen*, w., b. — *Aftroggelen*. »

Zie ook SCHUERMANS, o. c., s. v. : *truffel*, *truffelen* en
 Dr. A. DE JAGER : *Woordenboek der Frequentatieven*, dl. I,
 bl. 813.

In het Mnl. beteekent *truffe* : bagatel, beuzeltaal, zotter-
 nij, verzinsel, leugentaal. KILIAAN zegt *truffe*, *Fland.*
mendacium, *nugae*, *frivola*, *strophæ vulgo truffa* ; gal.
truffe, angl. *triffles*.

Zie verder bij VERDAM, *Mnl. Wdk*, *truffen*, beuzelen,
 liegen, bedriegen, *trufelen* (truyfelen), bedriegen.

In het Noord-Nl. beteekent thans *troggelen* = listig,
 met bedrog bedelen ; *troggelarij* = bedelarij ; afpersing ;
aftroggelen : 1° door mooie praatjes en gevele weten te
 verkrijgen ; 2° (bij uitbr.) iets op behendige en bedriege-
 lijke wijze, door slinksche streken van iem. verkrijgen.

Het begrip *bedrog* is er nog doch men denkt niet meer aan *ruilen*.

Men lette op de overeenkomst eenerzijds tusschen het Mnl. en het Haspengouwsch en anderzijds tusschen het Haspengouwsch en het Waalsch.

En naar de beteekenis én naar de afleidingen stemmen Waalsch en Haspengouwsch- Hagelandsch volkomen overeen.

Dat W. *troufler* een vervorming van W. *trouk'ler* zou zijn, komt mij onwaarschijnlijk voor. Ik meen dat wij hier eerder aan Vlaamschen invloed moeten denken.

turc : on vî *turc*, un vieux brutal, avare.

RUTTEN, o. c. : Turk, z. m. Wreeddaardige persoon. *Wat een Turk is die Lis*.

tûte, f., broc, vase à bec évasé. [Bas all. *tûte*, tuyau ; néerl. *tuit*, tuyau, vase à bec, etc.]

tûter ou ord^t *tûtler*, l. boire au goulot, lamper : *i tûtèle* (ou *tât'léye*) *sovint al botèye à pèkèt*.

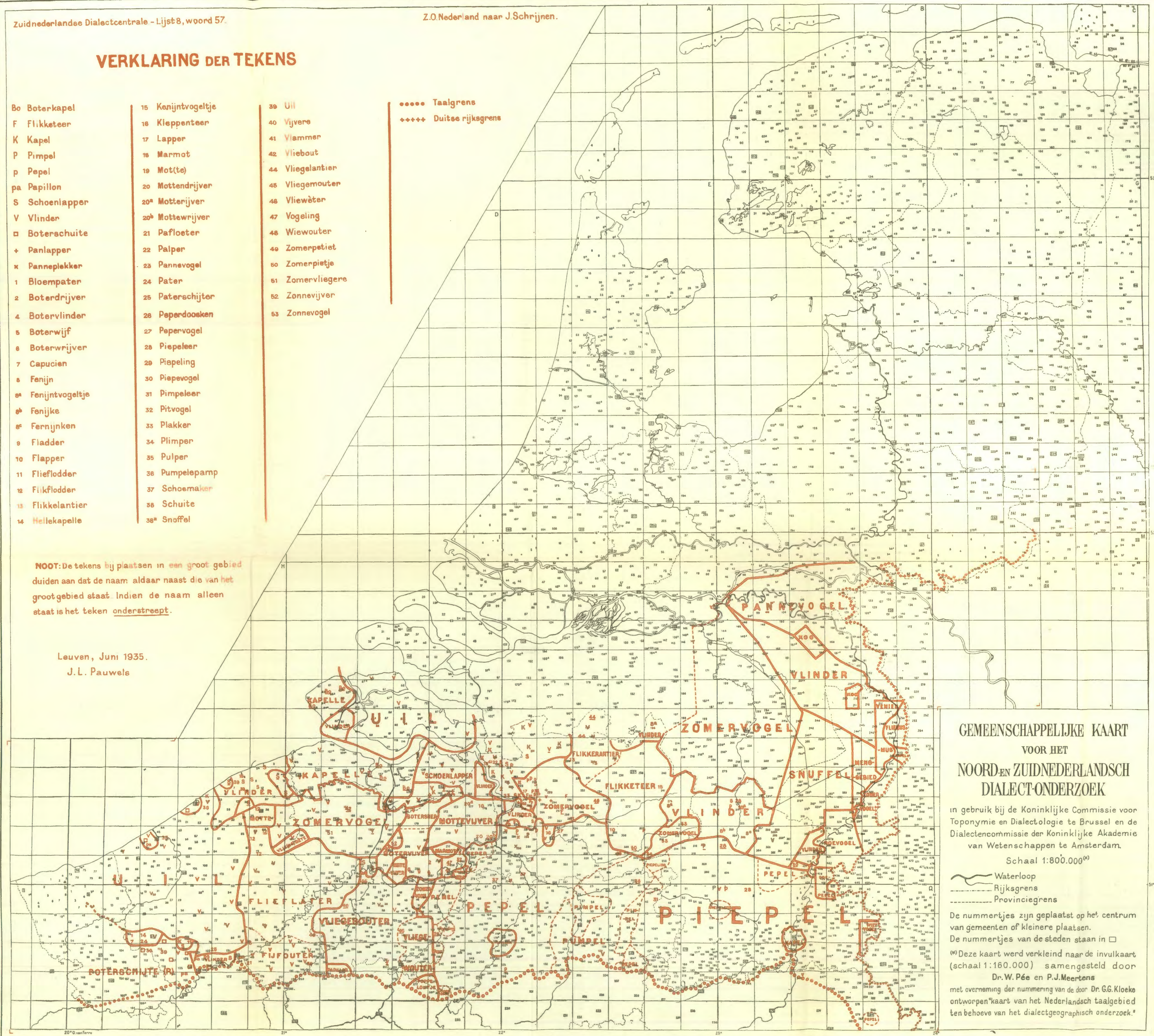
Bij RUTTEN en TUERLINCKX, o. c. : *Teut*, *teutel*, z. m. Tuit (van vaatwerk). Ook in Kl.-Br. *Teutelen*, onz. zw. ww. Drinken. *Dije kain goed teutele, hijen en hee ginne vinger noeëdig*.

In het Hasseltsch beteekent *te:təl* tuit van een pot en *te:təle*, drinken doch eerder te veel dan te weinig.

In een volgende bijdrage hopen wij nogmaals een studie te kunnen wijden aan den zoo rijken inhoud van den *Dictionnaire Liégeois*.

Bo Boterkapel	15 Kenijntvogeltje	39 Uil
F Flikketeer	16 Kleppenteer	40 Vijvers
K Kapel	17 Lapper	41 Vlammer
P Pimpel	18 Marmot	42 Vliebout
p Pepel	19 Mot(te)	44 Vliegellantier
pa Papillon	20 Mottendrijver	45 Vliegemouter
S Schoenlapper	20 ^a Mottenrijver	46 Vliewater
V Vlinder	20 ^b Mottewrijver	47 Vogeling
□ Boterschuite	21 Pafloeter	48 Wiewouter
+ Panlapper	22 Palper	49 Zomerpetiet
x Panneplekker	23 Pannevogel	50 Zomerpietie
1 Bloempater	24 Pater	51 Zomervliegere
2 Boterdrijver	25 Paterschijter	52 Zonneviver
4 Botervlinder	26 Peperdoeken	53 Zonnevogel
5 Boterwif	27 Pepervogel	
6 Boterwrijver	28 Piepeleer	
7 Capucien	29 Piepeling	
8 Fenijn	30 Piepevogel	
8 ^a Fenijntvogeltje	31 Pimpeleer	
8 ^b Fenijke	32 Pitvogel	
8 ^c Fernynken	33 Plakker	
9 Fladder	34 Plimper	
10 Flapper	35 Pulper	
11 Fliefloeder	36 Pompelepamp	
12 Flikfloeder	37 Schoemaker	
13 Flikkelantier	38 Schuite	
14 Hellekapelle	38 ^a Snoffel	

Leuven, Juni 1935.
J. L. Pauwels

met overneming der nummering van de door Dr. G.G. Kloeke
ontworpen "kaart van het Nederlandsch taalgebied
ten behoeve van het dialectgeographisch onderzoek."